Gebiedspaspoorten

Uitwerking Structuurvisie ruimtelijke ordening

Provincie Noord-Brabant

Datum

1 januari 2011

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding **5**
1.1. Wat is ruimtelijke kwaliteit 5
1.2. Wat is een gebiedspaspoort 5
1.3. Wat wil de provincie bereiken? 6
1.4. Hoe wil de provincie dit bereiken? 7

Hoofdstuk 2. Zeekleigebied **10**
2.1. Kenmerken Zeekleigebied 12
2.2. Ambitie Zeekleigebied 13

Hoofdstuk 3. Land van Heusden en Altena **16**
3.1. Kenmerken Land van Heusden en Altena 18
3.2. Ambitie Land van Heusden en Altena 19

Hoofdstuk 4. Maaskant **20**
4.1. Kenmerken Maaskant 22
4.2. Ambitie Maaskant 24

Hoofdstuk 5. Maasvallei **26**
5.1. Kenmerken Maasvallei 28
5.2. Ambitie Maasvallei 29

Hoofdstuk 6. Brabantse Wal **32**
6.1. Kenmerken Brabantse Wal 34
6.2. Ambitie Brabantse Wal 35

Hoofdstuk 7. West-Brabantse Venen **38**
7.1. Kenmerken West-Brabantse Venen 40
7.2. Ambitie West-Brabantse Venen 41

Hoofdstuk 8. Langstraat **44**
8.1. Kenmerken Langstraat 46
8.2. Ambitie Langstraat 47

Hoofdstuk 9. Baronie **50**
9.1. Kenmerken Baronie 52
9.2. Ambitie Baronie 54

Hoofdstuk 10. Meierij **56**
10.1. Kenmerken Meierij 58
10.2. Ambitie Meierij 60

Hoofdstuk 11. Kempen **62**
11.1. Kenmerken Kempen 64
11.2. Ambitie Kempen 66

Hoofdstuk 12. Peelrand **68**
12.1. Kenmerken Peelrand 70
12.2. Ambitie Peelrand 72

Hoofdstuk 13. Peelkern **74**
13.1. Kenmerken Peelkern 76
13.2. Ambitie Peelkern 78

Hoofdstuk 1. Inleiding

1.1. Wat is ruimtelijke kwaliteit

Gebiedskenmerken zijn de spil van ruimtelijke kwaliteit. De eerste voorwaarde is het verbinden van de opgave en de plek: ruimtelijke kwaliteit is het respectvol omgaan met de aanwezige kwaliteiten van een gebied. Dat betekent niet het bevriezen van het bestaande. Het gaat om aandacht voor de kwaliteit van een nieuwe ingreep én aandacht voor de ontwikkeling van de locatie. Ruimtelijke kwaliteit is niet gebaat bij een "footloose" ontwerp, dat alleen naar de functie of het programma verwijst of alleen als los object kan worden gewaardeerd. De ontwikkeling van het gebied is dus even belangrijk als het programma van eisen voor de nieuwe opgaven. Ruimtelijke kwaliteit bestaat uit dit evenwicht.

De provincie levert hier een bijdrage aan door het beschrijven en toegankelijk maken van de regionale gebiedskenmerken in 12 gebiedspaspoorten. Deze kwaliteiten brengt de provincie actief in bij eigen afwegingen en die van anderen. Het ontwerpproces staat daarbij centraal.

1.2. Wat is een gebiedspaspoort

In de gebiedspaspoorten geeft de provincie aan welke landschapskenmerken zij op regionaal schaalniveau bepalend vindt voor de kwaliteit van een gebied of een landschapstype. De provincie geeft ook de ambities weer voor de ontwikkeling van de landschapskwaliteit in die gebieden.

De kenmerken
De drie lagen uit de Structuurvisie die zijn beschreven in paragraaf 2.4 De kernkwaliteiten van Brabant komen in elk gebiedspaspoort terug. Zo geeft de provincie aan wat per laag de kenmerken zijn die de provincie belangrijk vindt. Die kenmerken zijn ook uitgangspunt en inspiratiebron bij toekomstige ontwikkelingen. De provincie vindt het van belang dat ruimtelijke ontwikkelingen een bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit van een gebied of een landschapstype. In de gebiedspaspoorten beschrijft de provincie de kenmerken van een landschapstype vanuit drie lagen van de cultuurgeschiedenis van het landschap. Een nieuwe ontwikkeling voegt kwaliteit toe, wanneer het een relatie aangaat met de kenmerken uit deze lagen:

Laag 1. De natuurlijke basis: de geomorfologische structuren, grondsoort en watersysteem zijn bepalend voor de wijze waarop de mens het land in gebruik heeft genomen en ontgonnen.

Laag 2. Het ontginningslandschap: de ontginningen hebben geleid tot een rijk palet aan cultuurlandschappen, bebouwingspatronen en natuurgebieden. Ook de militaire geschiedenis en kerkelijke geschiedenis hebben bijgedragen aan de vorming van Brabant.

Laag 3. Het moderne landschap: in de tweede helft van de vorige eeuw heeft de ontwikkeling van stad en land zich losser gemaakt van de natuurlijke basis en van het aanwezige cultuurlandschap. Het infrastructuurnetwerk en de ligging ten opzichte van stedelijke netwerken is in grote mate sturend voor ontwikkelingen. Dit heeft geleid tot moderne cultuurlandschappen, een robuust infrastructuurnetwerk, nieuwe natuurgebieden en nieuwe stedelijke concepten, maar ook tot vervlakking van regionale verschillen.

De ambities

Op basis van de belangrijkste structuren uit de verschillende lagen van het gebied heeft de provincie een aantal ambities geformuleerd voor de ontwikkeling van de landschapskwaliteit. Deze ambities heeft de provincie verbeeld in een kaart en een leidend concept voor elk gebiedspaspoort. Het ruimtelijke concept is de kern van elke gebiedsvisie en communiceert over de kwaliteiten van het gebied.

De ambitiekaart is een conceptuele verbeelding van het concept. Het geeft een vereenvoudigd beeld en accentueert de hoofdzaken. Een voorbeeld van een leidend concept is “héél de Wal” voor de Brabantse Wal of “het groene hart van Brabant” voor de Meierij. Een concept straalt het wezen van het gebied uit en inspireert tot het benutten van de kenmerkende kwaliteiten. Het wijst de weg bij vragen als: wat past in het gebied? Wat verdient prioriteit? Waar past iets het best?

1.3. Wat wil de provincie bereiken?

De provincie vindt gebiedskwaliteiten met een regionaal karakter van provinciaal belang: lagen in het landschap, landschapstypen, cultuurhistorie, verkaveling, occupatiepatronen, gradiënten, contrasten, openheid, enz. Allemaal bovenlokale gebiedskenmerken die in het natuurlijke blikveld van de provincie liggen en bijdragen aan de kwaliteit en identiteit van Brabant. De provincie is belanghebbende bij ruimtelijke kwaliteit en focust daarbij op hogere schaalniveaus en de langere termijn. De provincie wil de diversiteit en het contrast in de Brabantse landschappen in stand houden en als uitgangspunt nemen voor nieuwe ontwikkelingen. Ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie worden ingezet om de kenmerken te behouden, te versterken en te verbeteren. Kenmerken zijn bijvoorbeeld het open karakter (in de rivier- of zeekleipolders), landschapselementen zoals heggen (in het maasheggenlandschap) of een bepaalde structuur van wegen of bebouwing (linten, clusters). Terwijl een afzonderlijke heg geen provinciaal belang vertegenwoordigd, wordt dat anders wanneer hij in een netwerk van heggen bepalend is voor de karakteristiek van een bepaald landschapstype. Het is dan belangrijk dat in alle gemeenten waar dat heggenlandschap voorkomt, die structuur wordt gerespecteerd en waar nodig hersteld. Daarmee wordt de herkenbaarheid, en de identiteit van dit gebiedstype in Noord-Brabant vergroot en het contrast met andere landschapstypes in stand gehouden.

1.4. Hoe wil de provincie dit bereiken?

De paspoorten beschrijven de effecten die de provincie wil bereiken bij ontwikkelingen in het gebied. De provincie richt zich daarbij op het resultaat, de ontwikkeling van het landschap en van landschapsstructuren in zijn geheel, en niet op individuele elementen en details.

Als de provincie zelf initiatiefnemer is voor planvorming, bijvoorbeeld bij gebiedsontwikkelingen of ontwikkelprojecten zoals beschreven in de vier structuren, zijn de paspoorten uitgangspunt. De provincie stuurt op de samenhang van de gebiedspaspoorten met de cultuurhistorische landschappen (hoofdstuk 3) en de provinciale structuren (hoofdstukken 4 tot en met 7).

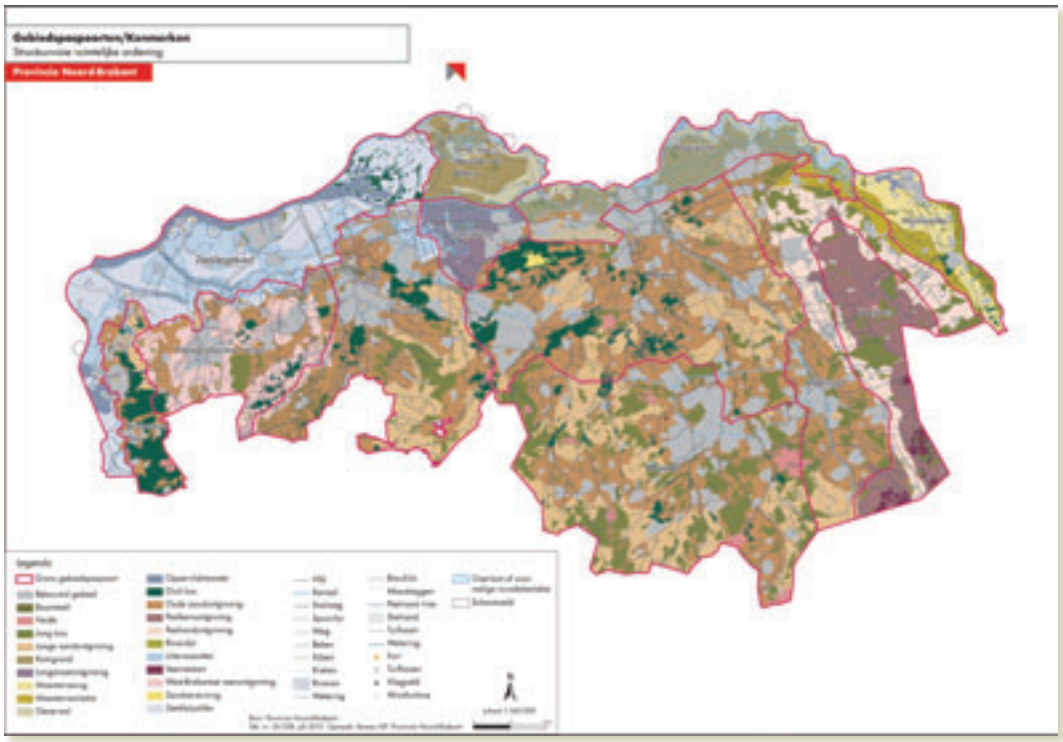
In het geval dat gemeenten of andere partijen initiatiefnemer zijn, vraagt de provincie de landschapskenmerken en de ambities van de paspoorten uit te werken in hun eigen plannen, ze te betrekken in de afwegingen bij ruimtelijke planvorming en daaraan uitvoering te (laten) geven in plannen.

Om de landschapsdoelen te behalen staat een stimulerend provinciaal beleid voorop. De provincie zet in op communicatie en financiering, steeds op het samenhangende gebieds - of structuurniveau. De provincie voert graag een dialoog met gemeenten over de wijze waarop ontwikkelingen bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Uitvoering van landschapsdoelen is zoveel mogelijk gebaseerd op bestaande planvormen. Daar waar nodig stimuleert de provincie de planvorming landschap. Ook de rijksregeling voor het opstellen van landschapsontwikkelingsplannen kan daarbij worden ingezet.

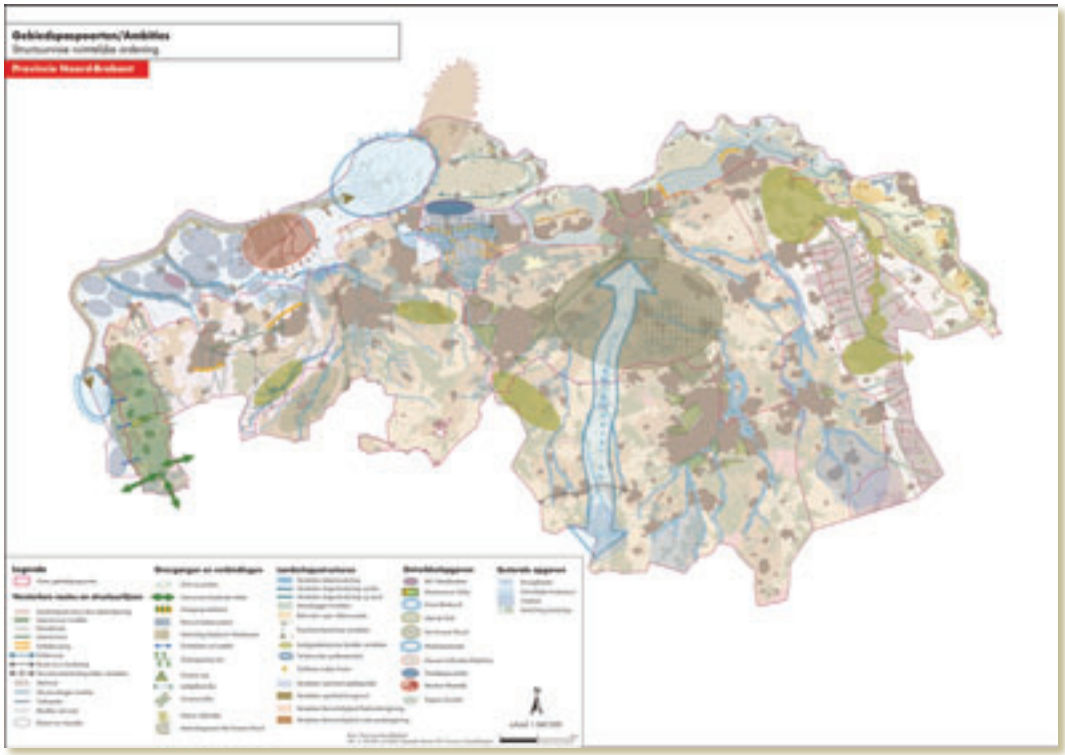
De provincie organiseert – in samenwerking met gemeenten - werkgroepen landschap, gekoppeld aan het regionaal overleg, voor de uitwerking en realisering van de gebiedspaspoorten. In deze werkgroepen wordt ook gezamenlijk uitwerking gegeven aan de provinciale ambitie voor de structuren en de landschapsinvesteringsregel.

Voor de borging van het landschapsbelang op provinciaal schaalniveau werkt de provincie in de Verordening ruimte (Fase 2) het principe van zorgvuldig ruimtegebruik verder uit. Daarbij vraagt de provincie aan gemeenten aan te geven hoe ontwikkelingen en de daaraan gepaard gaande landschapsinvestering bijdragen aan de versterking van het landschap. De gebiedskenmerken en ambities zoals verwoord in de paspoorten zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. Het is aan de gemeenten om op dit vlak afwegingen te maken.

Het gaat zowel om nieuwe ontwikkelingen als uitbreiding van bestaande functies in het buitengebied zoals landgoederen, golfbanen, paardenhouderijen, de ontwikkeling en inrichting van landbouwontwikkelingsgebieden, recreatiebedrijven, loonwerkbedrijven etc. Maar het kunnen ook meer stedelijke ontwikkelingen zijn zoals uitbreidingen van dorpen en steden of de aanleg en verbreding van wegen. De relatie tussen het toevoegen van kwaliteit voor het gebied en de voorgenomen ontwikkeling neemt de gemeente op in bestemmingsplannen, bijvoorbeeld in een paragraaf ruimtelijke kwaliteit.

Kaart 19. Overzicht kenmerken gebiedspaspoorten

Kaart 20. Overzicht ambities gebiedspaspoorten

Hoofdstuk 2. Zeekleigebied

2.1. Kenmerken Zeekleigebied

2.1.1. De natuurlijke basis

Het zeekleigebied ligt op de overgang van het dekzandplateau naar de RijnScheldedelta. De ondergrond bestaat uit zeeklei. In het zuiden komen pleistocene dekzanden aan de oppervlakte. Op de overgang van zand naar klei is sprake van een hoge kweldruk. Het zeekleigebied wordt doorsneden door kreeklopen van Mark, Dintel en Vliet en meerdere kleinere kreken. Buitendijks en bij de Biesbosch liggen onbedijkte slikken en schorren.

2.1.2. Het ontginningslandschap

Het zeekleigebied is een open en rationeel ingericht landschap. Kenmerkend zijn de door dijken omgeven grootschalige polders. De dijken zijn stijl, hoog en beplant, waardoor ze manifest in het landschap aanwezig zijn. De buitendijkse slikken, schorren en de kreken zijn typerend voor de ligging in de Rijn-Schelde-delta. Het voormalige getijdenlandschap van de Biesbosch is een cultuurhistorisch gaaf gebied. In het zeekleigebied ligt het defensiestelsel van de Zuiderwaterlinie met vesting(sted)en, forten en liniedijken. Het stelsel van inundatievlakten is grotendeels verborgen. Cultuurhistorisch waardevol is het gebied rond Willemstad en Klundert, waar het defensiestelsel als totaal nog goed beleefbaar is. Dijklinten en voorstraatdorpen zijn kenmerkende verstedelijkingsvormen voor de zeeklei. Bij de dijkdorpen zijn de doorzichten van de dijk naar de achterliggende polders kenmerkend. Bij de vestingstadjes de open schootsvelden rond de fortificaties en molenbiotopen. Op een aantal plekken liggen in de bodem verscholen “verdronken dorpen”.

Dit deltalandschap is rijk aan flora en fauna van open akker- en graslandgebieden, kreken, sloten, dijken en wegbermen. Daarnaast is typerende deltanatuur te vinden in de moerassen, brakke graslanden en grienden met oud hakhout van de buitendijkse gebieden. De vruchtbare bodem maakt het tot het belangrijkste akkergebied in Noord-Brabant voor bieten, tarwe en groenteteelt. Grootschalige teelten zijn hier bepalend voor de inrichting en ontsluiting van het gebied.

2.1.3. Het moderne landschap

De strategische ligging aan hoofdinfrastructuur tussen Rotterdam en Antwerpen heeft in de afgelopen decennia geresulteerd in enkele grootschalige ontwikkelingen in het open polderlandschap: het petrochemische industrieterrein Moerdijk aan de Maas; het industrieterrein Dintelmond en de Suikerfabriek aan de Dintel met bijbehorende havens; glastuinbouw ten westen van Steenbergen bij Zevenbergen en de omgeving van Made; drinkwaterbekkens in de Biesbosch; een zware infrastructuurbundel van A16, spoor en HSL, voor de verbinding tussen Randstad en Vlaanderen en de Volkeraksluizen, de Philipsdam en de Moerdijkbrug als toonbeelden van de moderne tijd. Ondanks deze ontwikkelingen heeft een groot deel van het zeekleigebied het open karakter behouden. Nieuwe ontwikkelingen zetten de openheid van het deltalandschap onder druk. Het zeekleigebied is grotendeels primair landbouw gebied met een krachtige landschappelijke uitstraling. De Biesbosch is hét natuurgebied met een extensieve recreatieve functie met (inter-) nationale allure.

2.2. Ambitie Zeekleigebied

Versterken van de poldereenheden en het deltakarakter

1. Het behoud van het contrast tussen de open grootschalige zeekleipolders en de beboste steilrand van de Brabantse Wal en het kleinschalige landschap van de West-Brabantse venen. Dit kan door:
   a. het zicht op de steilrand van de Brabantse Wal vanuit het polderlandschap te behouden;
   b. in het zeekleigebied geen grootschalige verstedelijkingsopgaven te projecteren, buiten de al geplande ontwikkelingen voor het Agrarisch Food Cluster (AFC) Dinteloord en Logistiek Park Moerdijk (LPM);
   c. de polders als eenheden te ontwikkelen, wanneer er sprake is van nieuwe grootschalige functies als glastuinbouw, windturbines of waterberging;
   d. tussen de ontwikkelde polders minimaal één polder als open landbouwgebied te behouden, zodat de openheid van het landschap blijft en de polder als eenheid beleefbaar blijft;
   e. beplanting alleen toe te voegen op erven, dijken, langs kreken, dorpsranden en bedrijventerreinen;
   f. op de overgang van zand naar klei in te zetten op ontwikkeling van aan kwel gebonden natuur.
2. Het versterken van de zeekleipolders als grootschalig en open landbouwgebied. Dit kan door:
   a. ontwikkelingsruimte te bieden voor schaalvergroting en intensivering van die vormen van landbouw die drager zijn van de openheid van de zeekleipolders in combinatie met de oprichting van forse erfbeplanting en met behoud als habitat voor akker- en weide vogels;
   b. lokaal extra ruimte te bieden voor grondgebonden landbouwvormen die passen bij die delen van het zeekleigebied die meer besloten zijn, zoals overgangszones naar het zandlandschap;
   c. bij nieuwe ontwikkelingen in de zeekleipolders kansen te benutten om de onderlinge samenhang tussen de onderdelen van de Zuiderwaterlinie te verbeteren;
   d. bij de verdere ontwikkeling van de dorpen in het zeekleigebied de verschillen in ontstaansgeschiedenis en de relatie tussen dorpstypen en omgeving te gebruiken;
   e. bij de ontwikkeling van nieuwe landgoederen de kansen te benutten de agrarische structuur en de openheid van het gebied te behouden en te versterken.
3. Het ontwikkelen van een robuust krekensysteem. Dit kan door:
   a. de kreken als doorgaande natte structuur te versterken voor waterberging en natuurontwikkeling;
   b. de kreken te benutten voor wateraanvoer voor de landbouwgebieden in de omliggende polders;
   c. gekoppeld aan de kreken ruimte te bieden voor nieuwe landgoederen waarvan de structuur voortbouwt op de kenmerkende openheid en het waterrijke karakter van het gebied.
4. Het ontwikkelen van dynamische natuurwaarden in de buitendijkse gebieden. Dit kan door:
   a. de Biesbosch verder te ontwikkelen tot dé natte knoop van West-Nederland

   b. in te zetten op de verbinding van de Biesbosch, via de buitendijkse gebieden naar de natuurgebieden de Slikken van de Heen en het Rammegors
5. De cultuurhistorische waarden in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen: “Biesbosch” en “Zuiderwaterlinie bij Willemstad-Klundert” (Polder Ruigenhil).
6. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van open akker- en graslandgebied (zoals overwinterende ganzen en zwanen, maar ook kieviten, scholekster en veldleeuweriken), kreken en sloten (o.a. de rugstreeppad) en dijken en wegbermen (o.a. zomertortel en agrimonie) goede indicatoren zijn.
7. Al geplande grootschalige ontwikkelingen worden zorgvuldig ingepast en leveren een bijdrage aan een nieuwe landschapskwaliteit. Dit is vooral van belang bij:
   a. de ontwikkeling van het AFC: de orthogonale wegenstructuur van de polder wordt drager voor een modern landschap;
   b. verlenging van A4-Zuid: inspelen op het contrast open polderlandschap en bebouwde en beboste Brabantse Wal;
   c. omgeving Moerdijk en A-16-HSL: ontwikkelen landschapsplan waarin stedelijke en groene ontwikkelingen met elkaar in evenwicht komen. Vormgeven van de (gebundelde) infrastructuur als robuuste groene poort van Brabant.

Hoofdstuk 3. Land van Heusden en Altena

3.1. Kenmerken Land van Heusden en Altena

3.1.1. De natuurlijke basis

Het Land van Heusden en Altena maakt onderdeel uit van het jonge rivierkleilandschap met hogere meer zandige oeverwallen langs de rivieren en lager gelegen open rivierkommen in het binnenland. Het buitendijkse uiterwaardengebied overstroomt jaarlijks. Het gebied wordt aan drie zijden begrensd door de rivieren Nieuwe Merwede, Bergsche en Afgedamde Maas. Ten westen van het Land van Heusden en Altena ligt het voormalige getijdenlandschap van de Biesbosch. Kenmerkende waterlopen zijn de Alm en de Dussen.

3.1.2. Het ontginningslandschap

Het Land van Heusden en Altena is een landschap met rationeel ingerichte grootschalige en open rivierkleipolders en langgerekte meer besloten oeverwallen. De natte moerassige komgronden werden na de Tweede Wereldoorlog ontwaterd en ingericht voor de landbouw. Kenmerkende landschapselementen zijn grienden en eendenkooien. De oeverwallen waren van oudsher geschikte plekken voor landbouw en bebouwing. Oude dorpen zoals Genderen en Drongelen worden gekenmerkt door een min of meer ronde of ovale vorm. Nieuwe dorpen zoals Dussen hebben een meer langgerekte vorm. Woudrichem is een vestingstad en maakt samen met de forten en inundatievlaktes onderdeel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie: een cultuurhistorisch karakteristiek defensielandschap. In Het Land van Heusden en Altena komen diverse kasteelterreinen voor. Het rivierenlandschap is rijk aan plant- en diersoorten van open weide- en akkergebieden, het halfopen oeverwallenlandschap, sloten, dijken, wegbermen en uiterwaarden. De landbouw is de dominante grondgebruiker voor met name de grondgebonden teelten. Daardoor is de landbouw ook bepalend geworden voor het open karakter.

3.1.3. Het moderne landschap

Vroeger lag het Land van Heusden en Altena relatief geïsoleerd ten opzichte van de infrastructuur. Hierdoor kent het gebied geen omvangrijke verstedelijking. Langs de oevers van de rivieren ligt een kralenketting van (kerk-) dorpen. Binnen deze kralenketting is een duidelijk verschil in dynamiek. De dorpen langs de Afgedamde Maas en de Nieuwe Merwede liggen op zeer korte afstand van elkaar en grenzen direct aan de rivieren. Op enkele plaatsen zijn dorpen samengesmolten tot één stedelijk gebied (Rijswijk-Giessen en Wijk en Aalburg). De dorpen langs de Bergsche Maas zijn kleiner en hebben veelal nog hun oorspronkelijke structuur. De rivierkleipolders vormen een rationeel ingericht accentgebied agrarische ontwikkeling. Kenmerkend is de grondgebonden landbouw.

3.2. Ambitie Land van Heusden en Altena

Contrast versterken tussen oeverwallen en rivierkleipolders

1. Het versterken van het contrast tussen de open rivierkleipolders en de meer verdichte oeverwallen. Dit kan door:
   a. op de oeverwallen ruimte te bieden voor de ontwikkeling van bijvoorbeeld nieuwe landgoederen en andere vorm van wonen in combinatie met investeringen in landschapselementen als houtwallen, hoogstam fruitbomen, lanen en bosjes;
   b. in de rivierkleipolders ruimte te geven aan de grondgebonden landbouw die past bij de openheid en de oost-westgerichtheid van de polders.
2. Het versterken van de patroon van de oeverwallen. Dit kan door:
   a. bij de verdere ontwikkeling de verschillen tussen de dorpen aan de Bergsche Maas (kleiner en op afstand van de Maas) en langs de Nieuwe Merwede en Afgedamde Maas (groter en direct aan de Maas) als inspiratiebron te nemen;
   b. de openheid en weidsheid van het polderlandschap zichtbaar houden vanaf de "Polderroute" (N283, N267 en N233);
   c. bij de ontwikkeling van het regionale bedrijventerrein bij Werkendam aandacht te hebben voor het vormgeven van de overgang van het bedrijventerrein naar het open zeekleipolderlandschap en bijbehorende krekenpatroon.
3. De cultuurhistorische waarden in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor het cultuurhistorisch landschap: "Nieuwe Hollandse Waterlinie", mede in relatie tot het routeontwerp A27.
4. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van het archeologisch landschap: "Land van Heusden en Altena".
5. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van de open weide- en akkergebieden (zoals de grutto, maar ook overwinterende kleine zwanen en ganzen), en de half-openlandschappen op de oeverwallen, uiterwaarden, sloten, dijken en wegbermen goede indicatoren zijn. Denk daarbij aan soorten als steenuil, heikikker en kwartelkoning.

Hoofdstuk 4. Maaskant

4.1. Kenmerken Maaskant

Kommen en oeverwallen; de Maas als sedimentatie rivier

4.1.1. De natuurlijke basis

Maaskant maakt onderdeel uit van het jonge rivierkleilandschap van de Maas met hogere meer zandige oeverwallen en lager gelegen open komgronden. Aan de zuidzijde wordt het gebied begrensd door een brede dekzandrug die de overgang met het Brabant van het zand markeert.

4.1.2. Het ontginningslandschap

Vanaf de middeleeuwen zijn de rivierkleigronden systematisch bedijkt. Door de aanleg van dijken resteerde minder ruimte voor het water van de Maas en is een complex stelsel van overlaten ontwikkeld. Zo kon het water ook ten tijde van hoge piekafvoeren in goede banen worden geleid. Cultuurhistorisch karakteristiek zijn de Beerse en Baardwijkse Overlaat. In dit gebied ligt ook het voormalige defensiestelsel van de zuiderwaterlinie met vestingsteden, forten en stellingen. De komgronden waren vanwege de slechte ontwatering en de functie als overlaat lang als extensieve weidegronden in gebruik. In de kommen zijn meerdere eendenkooien ontstaan. Na de Tweede Wereldoorlog werden de komgebieden goed ontwaterd en ingericht voor de landbouw. Kenmerkend voor de ontwatering van de oostelijke Maaskant is het stelsel van oostwest lopende weteringen en voor de westelijke Maaskant het Drongelens Kanaal. De open rivierkleipolders worden geflankeerd door meer besloten oeverwallen. Het grondgebruik op de oeverwallen is gevarieerder dan in de polders. Op de oeverwallen is een halfopen landschap ontstaan met besloten delen met oeverwaldorpen en beplanting, en meer open delen tussen de kernen. In de oostelijke Maaskant wordt de overgang met de dekzandrug gemarkeerd door de lintbebouwing van Kruisstraat, Heeseind en Geffen. De westelijke Maaskant wordt scherp begrensd door het Drongelens Kanaal. Binnen de overstromingsvlakte van de westelijke Maaskant -Gement, Baardwijkse Overlaat en polder Bokhoven en Vlijmen-ligt het omdijkte Eiland van Heusden. Deze zandopduiking te midden van de overstromingsvlakte is een landbouwkundig intensief gebruikt gebied (tuinbouw). Karakteristiek voor de verstedelijking binnen het eiland van Heusden is de lintbebouwing. Identiteitsdragers van Maaskant zijn dijken, weteringen, oude Maasmeanders, wielen en kloostercomplexen.

4.1.3. Het moderne landschap

Delen van de buitendijkse gebieden zijn nog steeds in gebruik voor de landbouw (grondgebonden veehouderij), maar de uiterwaarden worden steeds belangrijker voor natuurontwikkeling en recreatie. Het betreft vooral de waterrecreatie, met een concentratiepunt bij het Engelermeer, in De Lithse Ham, en aan Gelderse zijde de Gouden Ham. De afwisseling van open en meer besloten gebieden is ook nu nog kenmerkend voor het landschap van de oeverwallen. Door deze afwisseling in het landschap is de natuur rijk aan soorten van open weide- en akkergebieden en de halfopen oeverwallen. In de kommen zijn na de landinrichting moderne, grootschalige veehouderij bedrijven ontstaan.

Het eiland van Heusden is uitgegroeid tot een relatief sterk verstedelijkt gebied: de ruimten tussen de lintbebouwing zijn grotendeels gevuld met bedrijventerreinen, woonwijken en glastuinbouw. Het contrast met de omliggende open gebieden is daardoor toegenomen, de scherpe begrenzing met dijken is markant. De A59 doorsnijdt dit landschap.

Stedelijke ontwikkelingen van Den Bosch in de rivierkleipolders tot aan de Maas hebben het gebied van de Maaskant in tweeën verdeeld. Meest recente stedelijke uitbreidingen zijn de Groote Wielen aan de oostkant, in het laagst gelegen deel van de Polder Maaskant, en de woonkastelen van Haverleij aan de westkant van Den Bosch.

4.2. Ambitie Maaskant

Contrast versterken tussen oeverwallen en rivierkleipolders met overlaten

1. Het open karakter van de rivierkleipolders versterken. Dit kan door:
   a. het stelsel van overlaten beter beleefbaar te maken door
      - voor de Beersche, Baardwijkse en Bokhovense Overlaat in te zetten op verbetering van het doorgaande open groene karakter van de overlaten. Daar waar de A-59 de overlaten kruist pakt de provincie dit op in het kader van de "Businesscase Gebiedsversterking Oostelijke Langstraat".
      - in te zetten op vrije ligging van de Hertogswetering als structuurdrager van het rivierkleigebied en op de ontwikkeling van natuur- en moeraszone langs deze hoofdwetering
   b. ruimte te geven aan de grondgebonden landbouw;
   c. behoud van openheid en rust voor weide- en akkervogels, specifiek in de Beersche Overlaat;
   d. bij nieuwe ontwikkelingen de kansen te benutten de onderlinge samenhang tussen de onderdelen van de Zuiderwaterlinie te verbeteren.
2. In te zetten op verdichting van de oeverwallen en Het Eiland van Heusden. Dit kan door:
   a. mogelijkheden te bieden voor verweving van functies en verdichting met bijvoorbeeld stedelijke ontwikkelingen, nieuwe landgoederen en andere vorm van wonen in combinatie met investeringen in landschapselementen als houtwallen, hoogstam fruitbomen, lanen en bosjes;
   b. het landschap van de oeverwallen gebruiken voor de ontwikkeling van extensieve recreatie;
   c. ruimte te bieden voor intensivering en herstructurering van de bestaande glastuinbouwgebieden op het Eiland van Heusden. Hier liggen voor de korte en middellange termijn nog mogelijkheden voor ontwikkeling van de glastuinbouw. Om een duurzaam ontwikkelingsperspectief op de langere termijn te behouden is het voor een deel van de glastuinbouwbedrijven noodzakelijk op zoek te gaan naar ontwikkelingsmogelijkheden binnen nieuwe of al geplande locaties voor glastuinbouw. De provincie zoekt samen met de sector en de gemeenten in de regio naar ontwikkelingsmogelijkheden voor nieuwe of al geplande locaties.
3. Versterken van de relaties tussen stad en land. Dit kan door:
   a. de noordrand van het stedelijk gebied van Oss te verbinden met de moeraszone langs de Hertogswetering. In de noordrand van Oss liggen mogelijkheden voor verstedelijking, landbouw, recreatief uitloopgebied, waterberging en natuurontwikkeling;
   b. de zone rond de Groote Wielen van ´s-Hertogenbosch in te richten voor opvang van water uit de Polder Maaskant en daarmee de relatie tussen woonwijk en het omliggende polderlandschap te versterken.
   c. markante grenzen op de overgang tussen hoog/droog en nat/laag behouden als duurzame grenzen tussen stad en land. Denk hierbij aan de oude ontginningslinten en dijken.

4. De cultuurhistorische waarden in de Maaskant in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Een goede afstemming tussen het kleinschalige en historische karakter van de kleine kernen op de oeverwallen en mogelijke recreatieve ontwikkelingen is daarbij van belang. Dit geldt in het bijzonder voor het cultuurhistorisch landschap: "Maaskant met Beerse en Baardwijkse Overlaat" (voor een klein deel ook in gebiedspaspoort Maasvallei).
5. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van het archeologisch landschap: "Maaskant".
6. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van open weide- en akkergebied (bijv. weidevogels, overwinterende kleine zwanen, ganzen en smienten) waterlopen (bijv. de bittervoorn), dijken en wegbermen (rapunzelklokje, beemdkroon) en het halfopen landschap op de oeverwallen (bijv. patrijs en alpenwatersalamander) goede indicatoren zijn.

Hoofdstuk 5. Maasvallei

5.1. Kenmerken Maasvallei

Heggen, ruggen en vlakten; de Maas als insnijdingsrivier

5.1.1. De natuurlijke basis

Langs de oostgrens van Brabant heeft de Maas zich ingesneden in het landschap. Hierdoor hebben zich Maasterrasvlakte en -ruggen en het huidige rivierdal van de Maas gevormd. Ook oude stroomgeulen van de Maas, zoals de Vilt, zijn als geomorfologische relicten nog duidelijk herkenbaar in het landschap. Het lager gelegen westelijk deel van het gebied is mede gevormd onder invloed van de Raam die uit het zandplateau richting Grave stroomt. Kenmerkend voor de Maasvallei is het aanwezige microreliëf.

5.1.2. Het ontginningslandschap

Het oude rivierenlandschap van de Maasvallei is van oost naar west te verdelen in rivierdal, Maasterrasrug en Maasterrasvlakte. De Maasheggen zijn kenmerkend voor het rivierdal. Karakteristiek voor de Maasterrasrug zijn de oude bebouwingslinten van afzonderlijke dorpen met elk hun eigen karakteristieke formaat en kenmerken, afgewisseld door open akkercomplexen. Deze zone, met daarin Boxmeer en Cuijk, kent van oudsher de hoogste graad van ruimtelijke (stedelijke) dynamiek in de Maasvallei. Cuijk was in de Romeinse tijd al een belangrijke nederzetting. In het gebied ten westen van de spoorlijn Nijmegen-Venlo, de Maasterrasvlakte, is de bebouwingsgraad geringer. Het landschap is er relatief vlak en open. De kernen Rijkevoort en Haps liggen als "eilanden" in het landschap. Grave, een oude vestingstad aan de Maas, vormt aan de noordzijde de beëindiging van de open en lager gelegen Maasterrasvlakte, waarin zich ook het dal van de Raam bevindt. Door de aanwezigheid van het microreliëf en de afwisseling tussen bosschages en open akkers is de Maasvallei een leefgebied voor de das.

Kenmerkende landschapselementen voor de Maasvallei zijn: de open akkercomplexen met aanliggende buurtschappen en groen, de Maasheggen, de oude geulen en steilranden. De Maasheggen nemen in Noord-Brabant een unieke plek in door de schaal waarop het zich voordoet. Eeuwenoude hagen omzomen kleine landbouwpercelen.

5.1.3. Het moderne landschap

Op de Maasterrasrug liggen de meeste voorzieningen, de bovenregionale infrastructuur en grootste kernen, Boxmeer en Cuijk. Kenmerkend verschil tussen beide kernen is de relatie tot het landschap en de infrastructuur: Boxmeer is omgeven door groen (bos, akkers en Maasheggenlandschap) en Cuijk heeft een stedelijk front direct naar de Maas en de A73. Grave vormt een belangrijke schakel tussen de Middenpeelweg en de A73 bij Cuijk. De Maasterrasvlakte is een meer laagdynamisch gebied, met kleinere kernen en halfopen landschap. De landbouw is een belangrijke drager van het buitengebied. Intensieve vormen van landbouw (tuinbouw, boomteelt, maar ook intensieve veehouderij) zijn kenmerkend voor dit gebied. De belangrijkste recreatieve en toeristische ontwikkelingen zijn gekoppeld aan de Maas, het Maasheggengebied en aan de grootschalige ontzanding van de Kraaijenbergse Plassen.

5.2. Ambitie Maasvallei

Sterke kernen in een natuurlijke en cultuurhistorisch waardevolle omgeving

1. Versterken van contrasten tussen landschappen binnen Maasvallei. Dit kan door:
   a. mogelijkheden te bieden voor ruimtelijke verdichting op de Maasterrasvlakte door onder andere boomteelt sierteelt, grootschalige veehouderij en nieuwe landgoederen. Dit versterkt het contrast met de open akkers op de terrasrug;
   b. verdere vernatting van de Maasterrasvlakte in het dal van de Raam;
   c. ruimte te geven aan de intensivering van de landbouw in combinatie met het versterken van de ecologische waarden van de Maasterrasvlakte. Versterking van de ecologische waarde van de beken en landgoederenstructuur van het Raamdal heeft daarbij prioriteit;
   d. instandhouding, herstel en uitbreiding van de Maasheggen, zodat het Maasheggengebied zich ontwikkelt tot een robuust natuurgebied, waarbij rekening wordt gehouden met het rivierbelang van het winterbed;
   e. via beheersvergoedingen in het Maasdal grasland te stimuleren, door verplaatsing van boomteelt en tuinbouwteelten, zodat ruimtelijke eenheid van het rivierdal wordt versterkt;
   f. toegankelijk maken van het rivierdal door het optimaliseren van de padenstructuur.
2. Aandacht voor de relatie van de kernen met het landschap. Dit kan door:
   a. de beleving van het landschap van de Maasvallei vanaf A73 en de A77 als een groen en afwisselend landschap als uitgangspunt te nemen voor nieuwe ontwikkelingen. Alleen Cuijk presenteert zich ter hoogte van het bedrijventerrein naar de A73. Dit betekent dat stedelijke ontwikkelingen zoals bij Boxmeer afstand houden tot het hoofdwegennet en ingebed worden in een groene omgeving;
3. De cultuurhistorische waarden van de Maasvallei in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen: “Maasvallei” en “Maaskant” (grotendeels in gebiedspaspoort Maaskant). Dit kan door:
   a. bij de uitbreiding van dorpen en steden meer aandacht te geven aan het beeld van het dorp of de stad vanuit het landschap;
   b. rekening te houden met belangrijke, vaak kwetsbare details, zoals steilranden en geulen, oude verkavelingen, sporen van oude wegen, oude heggen die karakteristiek zijn voor het landschap van de Maasvallei;
   c. alleen ruimte te geven aan de ontwikkeling van teelten die het bodemarchief in de archeologische en aardkundig waardevolle gebieden niet aantasten;
   d. afwisseling van kernen en open akkers op Maasterrasrug;
4. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van het archeologisch landschap: “Maasvallei”.

5. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap van de Maasvallei door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van heggen en houtwallen (bijv. de nachtegaal, grasmus en das), het kleinschalig besloten landschap (bijv. steenuil, grote lijster), het half open landschap en akkerranden (bijv. geelgors en akkerandoorn), perceelranden, wegbermen en waterlopen (bijv. roodborsttapuit, rapunzelklokje en drijvende waterweegbree) goede indicatoren zijn. In de Maasvallei speelt in het bijzonder het behoud van het leefgebied voor de das als schakel tussen de leefgebieden in Brabant, Gelderland en Limburg. Versterking van het leefgebied das kan door:
   a. de open akkercomplexen te behouden als robuuste groene geleding ten behoeve van het leefgebied van de das;
   b. ontwikkeling van nieuwe landgoederen en andere vormen van wonen tussen de kernen is mogelijk als de openheid van de akkercomplexen behouden blijft en de geschiktheid van het gebied voor de das wordt verbeterd;
   c. ontwikkeling van intensieve vormen van landbouw (tuinbouw, boomteelt, intensieve veehouderij) in combinatie met het versterken van de kwaliteiten als leefgebied van de das en struweelvogels;
   d. ontwikkeling van een recreatief watersportknooppunt Kraaijenbergse plassen-Dommelsvoort, waarbij optimaal wordt rekening gehouden met de das, cultuurhistorische en aardkundige waarden;
   e. het aanleggen en onderhouden van lanen, hagen en andere perceelrandbegroeiingen.

Hoofdstuk 6. Brabantse Wal

6.1. Kenmerken Brabantse Wal

Beboste zandkop, markante grens zand-klei

6.1.1. De natuurlijke basis

De Brabantse Wal was lang een hoge zandrug te midden van veenmoerassen. Ten westen en ten noorden van de wal lagen de veenmoerassen. Door afgraving en oxidatie/inklinking zijn de veenmoerassen verdwenen en zijn later de huidige zeekleigronden afgezet. Ook ten oosten van de wal lagen de moerassen van de veengronden die vrijwel geheel zijn afgegraven.

De wal is geomorfologisch zeer bijzonder vanwege het macroreliëf, vooral aan de westzijde: een belangrijk ruimtelijk kenmerk is het hoogteverschil van ca. 20 m tussen de wal en het ernaast gelegen kleigebied. De overgang naar het landschap ten oosten van de wal is meer geleidelijk.

6.1.2. Het ontginningslandschap

Kenmerkend voor de Brabantse Wal is de grote verscheidenheid aan bossen die al vanaf begin1500 (Wouwse Plantage) werden aangelegd: parkbos behorende bij landgoederen, productiebos (eiken en naaldhout) behorende bij landgoederen, doorgeschoten hakhoutcomplexen en dennenbossen om de verstuiving te fixeren.

De grote verscheidenheid aan bossen heeft geleid tot een kleinschalig besloten landschap van steden, dorpen, landbouwgronden, landgoederen, plantages met loof- en naaldhout, vennen, woeste gronden met heidevelden en verstuivingen. De landbouw op de Brabantse Wal is kleinschalig en versnipperd, waardoor het in landbouwkundig opzicht geen belangrijk gebied is. Er zijn enkele intensief gebruikte graslandgebieden in kwelzones met rundveebedrijven en akkerbouw. De natuur wordt gekenmerkt door soorten die afhankelijk zijn bos, water en het besloten landschap dat kenmerkend is voor de oude zandontginningen. Op de overgang naar de zeeklei liggen nederzettingen met oude akkercomplexen. Op de meer geleidelijke overgang van de Brabantse Wal naar het open agrarische landschap ten oosten daarvan wordt het landschap gekenmerkt door agrarische percelen omzoomd door bospercelen. Bijzonder voor de Brabantse Wal zijn de vestingstad Bergen op Zoom en de omliggende forten die samen deel zijn van de Zuiderwaterlinie.

6.1.3. Het moderne landschap

Verstedelijking en infrastructuur hebben geleid tot versnippering van de natuurgebieden op de Brabantse Wal. Ondanks deze ontwikkeling zijn de natuurwaarden van de natuurgebieden aanzienlijk. Op de steile westflank van de wal is het stedelijk gebied sterk gegroeid. Halsteren en Bergen op Zoom zijn nagenoeg aan elkaar vastgegroeid. Hoogerheide is sterk gegroeid en is bijna vastgegroeid aan Woensdrecht. De bossen ten oosten van deze kernen worden doorsneden door het vliegveld bij Woensdrecht, de A58 en het spoor. De kernen op de wal worden verbonden door de noord-zuidroute N289-A4-A58, N259. In de overgangszone van de Brabantse Wal naar het ten oosten ervan gelegen open landelijk gebied zijn meerdere huisjesterreinen en campings ontstaan, evenals functies als glastuinbouwcomplexen en een vuilstort. Het nog aanwezige kleinschalige besloten landschap is van belang voor de natuurwaarden.

6.2. Ambitie Brabantse Wal

Héél de Wal

1. Ontwikkeling tot een samenhangend natuurgebied (provinciaal landschap én nationaal park). Dit kan door:
   a. ontsnippering van natuurgebieden: zowel verbeteren van de samenhang tussen de bossen onderling als tussen de bosgebieden en de natuurgebieden direct over de grens met België (zoals de Kalmthoutse Heide), en tussen de bossen en de open akker- en weilanden van de zeekleipolders (bijvoorbeeld door de ontwikkeling van ecoducten);
   b. stimuleren van de ontwikkeling van nieuwe landgoederen;
   c. bestrijding verdroging en vermindering drinkwaterwinning (project "Water uit de Wal");
   d. realisering natte natuur;
   e. vergroting van de recreatieve mogelijkheden en ontwikkeling recreatieve poorten, mede in het kader van het Grenspark;
   f. bij landbouwkundig gebruik meer inspelen op de kwaliteiten van het landschap. Bijvoorbeeld door rekening te houden met kwelzones en door het versterken van kleinschalige landbouw langs bosranden met grondgebonden teelten en biologische landbouw;
   g. stedelijke ontwikkelingen gekoppeld aan de A58-A4 oppakken als integrale gebiedsopgave zodat groene buffers tussen de dorpen/steden beleefbaar blijven;
   h. ontwikkeling van Aviolanda (Maintenance Valley) als nieuw landgoed: op en rond het vliegveld Woensdrecht liggen mogelijkheden voor de ontwikkeling van aan vliegveld gebonden bedrijvigheid wanneer dat samengaat met zuinig ruimtegebruik, ontsnippering en een groene impuls voor de Brabantse Wal.
2. Het versterken van het kleinschalige karakter van het oude zandontginningslandschap. Dit kan door:
   a. ontwikkeling van de landbouw meer te richten op het versterken van natuur- en landschapswaarden en het verbeteren van de recreatie mogelijkheden;
   b. mogelijkheden te bieden voor verblijfs- en dagrecreatieve ontwikkelingen;
   c. mogelijkheden te bieden voor de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en andere vormen van wonen waarbij wordt bijgedragen aan natuur- en landschapsverbetering en het tegengaan van verstening en verdroging;
   d. afstemming van stedelijke ontwikkelingen op de landschapskwaliteiten van de wal, zoals bij Bergen op Zoom-Halsteren, Woensdrecht en Ossendrecht.
3. Versterking van de kwaliteit en beleving van de steilrand van de Brabantse Wal. Dit kan door:
   a. versterking van de gradiënten: ontwikkeling natte open gebieden grenzend onderaan de steilrand, en versterking boskarakter op de steilrand zelf;
   b. geen nieuwe ruimte te reserveren voor grootschalige verstedelijking aan de voet van de steilrand;
   c. bij de tracering van buis- en hoogspanningsleidingen aandacht te geven aan een goede landschappelijke inpassing.

4. De cultuurhistorische waarden van de Brabantse Wal in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen: “Brabantse Wal” en “Zuiderwaterlinie bij Steenbergen” (Forten Pinsen, De Roovere).
5. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van het kleinschalig besloten landschap (bijv. alpenwatersalamander), sloot- en greppelkanten (bijv. heikikker, roodborsttapuit), perceelranden en kleine wateren (poelkikker) goede indicatoren zijn. Het versterken van de grote verscheidenheid aan bossen bij de verdere ontwikkeling en beheer van de boscomplexen van de Brabantse Wal. Dit kan door in te zetten op ontwikkeling van de natuur- en recreatiewaarde van de bossen in samenhang met het versterken van het eigen karakter van het betreffende boscomplex.

Hoofdstuk 7. West-Brabantse Venen

7.1. Kenmerken West-Brabantse Venen

Open en onregelmatig turfvaartenlandschap

7.1.1. De natuurlijke basis

De West-Brabantse venen maken deel uit van het zwak golvende dekzandlandschap. Anders dan in Oost-Brabant waren hier geen beeklopen, waardoor de dekzandkommen een slechte ontwatering hadden. Hierdoor ontstond op grote schaal veen. Stormvloeden hebben grote delen van het West-Brabantse veen weggeslagen. Grote delen van de resterende venen zijn door de mens afgegraven en ontgonnen. De natuurlijke basis van dit gebied bestaat daardoor weer uit dekzand.

7.1.2. Het ontginningslandschap

Kenmerkend voor de West-Brabantse venen is het proces van veenontginning. Initiatiefnemers van de veenontginning waren de abdijen, kloosters en gasthuizen.

De turf is ontgonnen vanuit langgerekte veendorpen die de hogere ruggen in het landschap volgen. Hierdoor hebben de dorpen een vrij grillig verloop. De turfvaarten en turfhavens herinneren nog aan de periode van turfwinning. In de kleinste dorpen zijn imposante kerken gebouwd, zoals de basiliek van Oudenbosch, Klein Lourdes in Sint Willebrord en de kerk van Wouw. Ten behoeve van de ontwatering van de zandgronden zijn er verschillende noord-zuidlopende beken en waterlopen gegraven.

In de omgeving van Rucphen zijn op grote schaal bossen aangelegd, enerzijds om de dreigende verstuiving van de resterende heide gronden tegen te gaan, anderzijds als leverancier van mijnbouwhout. De oude en jonge zandontginningen zijn sterk verweven en visueel nog goed van elkaar onderscheiden. Kenmerkende landschapselementen zijn: turfvaarten, turfhavens, gegraven beken en waterlopen, houtwallen, landgoederen en (grillig lopende) ontginningslinten. De ontginningen hebben geleid tot een sterk landbouwkundig gebruik met een grote menging van rundvee, akkerbouw, groenteteelt en tuinbouw, lokaal met concentraties van intensieve veehouderij. Vooral groenteteelten en de opkomst van boomteelt zijn bepalend voor het gebied.

7.1.3. Het moderne landschap

In West-Brabantse venen zijn twee grotere suburbane kernen ontstaan, Roosendaal en Etten-Leur. Beide kernen hebben bij de snelle groei van de afgelopen decennia weinig relatie gezocht met het omliggende landschap. Vooral de hoofdwegen en spoorlijnen hebben de ontwikkeling van het stedelijke gebied bepaald. De kernen worden verbonden door de A58. Sint Willebrord, Rucphen en Sprundel zijn drie dorpen ten zuidwesten van Etten-Leur, die nagenoeg aan elkaar zijn vastgegroeid. Verspreid in het buitengebied, meestal omgeven door een open landelijk gebied, liggen kleinere dorpskernen met een echt landelijk woonmilieu, zoals Heerle, Schijf, Achtmaal en Wernhout. Het overige deel van het voormalige veenlandschap heeft een nog sterk agrarisch karakter, dat gekenmerkt wordt door relatieve openheid en blokverkavelingen, en dat wordt doorsneden door linten en boscomplexen.

Het grondgebruik is afwisselend. Naast veehouderij komen tuinbouw, fruitteelt en boomteelt voor. Plaatselijk zijn er kleine glastuinbouwcomplexen te vinden. Kenmerkende natuur wordt binnen de West-Brabantse venen gevonden in halfopen cultuurlandschappen (ten zuiden van Etten-Leur) en besloten cultuurlandschappen (rondom de Rucphense bossen en de strook Kievitpolder/ Pannenhoef).

7.2. Ambitie West-Brabantse Venen

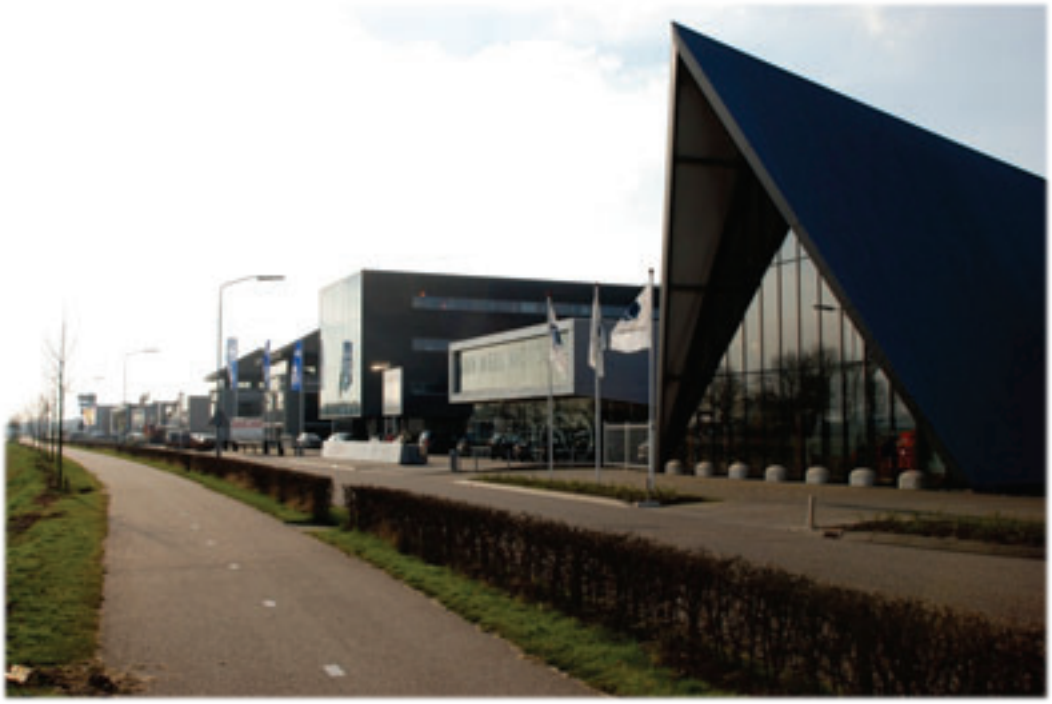
Herstel relatie stad-landschap bij grote steden

1. Versterken identiteit en natuurwaarden van de halfopen- en besloten cultuurlandschappen van het gemengd landelijk gebied. Dit kan door:
   a. bescherming en ontwikkeling van bestaande landschapselementen zoals de structuur van kleine percelen, houtwallen, zandwegen en heggen;
   b. mogelijkheden te bieden voor landgoedontwikkeling en andere vormen van wonen, verbreding van landbouw en recreatieve ontwikkelingen;
   c. rond Rucphen en Sint Willebrord de landbouwkundige ontwikkelingen te verweven met natuur- en waterdoelstellingen in verband met het belangrijke inzijggebied dat hier ligt.
2. Verbinden van de natuur van zand en klei. Dit kan door:
   a. koppeling van robuuste groenblauwe structuur aan de aanwezigheid van kwel op de overgangszone tussen zand- en kleigebied;
   b. versterken samenhang tussen de natte polders ten noorden van Breda en Etten-Leur door de ontwikkeling van stapstenen.
3. Versterken natuur- en landschapswaarden in groene geledingszone tussen de steden Bergen op Zoom, Roosendaal en Etten-Leur. Dit kan door:
   a. gebieden te vrijwaren van grootschalige verstedelijking;
   b. vergroten mogelijkheden voor route gebonden recreatie;
   c. investeren in herstel landschapselementen en toevoegen van nieuwe landschapselementen;
   d. ruimte te bieden voor ontwikkeling van grondgebonden landbouw en stad- en natuurboeren (verkoop en teelten van streekproducten, landschapsonderhoud);
   e. in de smalle groene buffer tussen Etten-Leur en Breda sterk in te zetten op natuurontwikkeling (o.a. bij Prinsenbeek), zodat de groene geleding tussen Breda en Etten-Leur duurzaam versterkt wordt (project Weerijs Noord).
4. Verbeteren van de relatie van Roosendaal en Etten-Leur met het omliggende landschap. Dit kan door het creëren van een meer geleidelijke overgang van stedelijk gebied naar het buitengebied bij uitbreiding van het stedelijk gebied:
   a. voor Roosendaal liggen die kansen aan de zuidzijde van de stad. De noordzijde van Roosendaal wordt juist gekenmerkt door een harde grens. Toekomstige infrastructuurlijnen (RoBellijn en Noordoosttangent) vormen straks de definitieve grenzen van de stedelijke ontwikkeling;
   b. ontwikkelingsmogelijkheden voor Etten-Leur liggen aan de noordzijde, waarbij het de opgave is om de relatie van Etten-Leur met het landschap te verbeteren.
5. De relicten van de veenontginningsgeschiedenis gebruiken als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen zodat deze structuren weer zichtbaar worden in het landschap. Dit kan door:
   a. versterken van de structuur van turfvaarten en turfhavens;

b. hier aandacht aan te besteden bij dorpsontwikkelingen, landgoedontwikkeling en bij de inrichting van waterbergingsgebieden;
c. in te zetten op het behoud dan wel het herstel van het zicht op de grote kerken als de basiliek van Oudenbosch, Klein Lourdes in Sint Willebrord en de kerk van Wouw vanaf de hoofdwegen (snelwegen en provinciale wegen).

6. De cultuurhistorische waarden van de West-Brabantse Venen in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor het cultuurhistorisch landschap: "Landgoederen bij Zundert" (Pannenhoef, Wallsteyn, De Moeren, Oude Buissche Heide). Herstel karakter A-58 als Napoleonsweg tussen Etten-Leur en Roosendaal: een oorspronkelijk rijk beplante kaarsrechte weg, gelegen tussen de kerktorens van beide kernen.
7. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van het archeologisch landschap: "Dekzandrug Bosschenhoofd-Hoeven".
8. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van de halfopen en besloten cultuurlandschappen (zoals patrijs en alpenwatersalamander) en de open weide- en akkergebieden (wulp, grutto) en waterlopen (drijvende weegbree) goede indicatoren zijn.

Hoofdstuk 8. Langstraat

8.1. Kenmerken Langstraat

Open en nat veenlintenlandschap

8.1.1. De natuurlijke basis

De Langstraat ligt op de overgang van zand naar klei. Het maakte onderdeel uit van een groot veenkussen dat zich uitstrekte tussen Dordrecht, Woudrichem en Heusden. Bij de Sint-Elizabethsvloed van 1421 zijn grote delen van het veencomplex weggeslagen. In het overgangsgebied van zand naar klei is sprake van een enorme kweldruk.

8.1.2. Het ontginningslandschap

De veenontginningen van de Langstraat worden gekenmerkt door de typische slagenverkaveling met elzensingels, dijken en kades, waarbij de smalle kavels met een dicht slotenpatroon nagenoeg haaks op de ontginningsbasis liggen. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van lange, kaarsrechte dorpen, sterk verwant aan de Hollandse veendorpen. Een mooi voorbeeld hiervan is ´s Gravenmoer. De oorspronkelijke relatie tussen de dorpen, het afwisselend open en besloten slagenlandschap en het water is in de Langstraat nog goed beleefbaar. Hierdoor is het hele gebied cultuurhistorisch waardevol. Ten noorden van de Winterdijk is de Langstraat opener en grootschaliger dan ten zuiden daarvan. De lager gelegen polders maakten deel uit van de inundaties van de Zuiderwaterlinie. In het hele gebied zijn de noord-zuid georiënteerde turfvaarten en oostwestgerichte wegen de dragers van de landschapsstructuur. De aanwezigheid van kweldruk leidt tot waardevolle flora en fauna gekoppeld aan waterlopen en natte graslanden. Dankzij de landinrichtingen is hier een goede productiestructuur voor de landbouw gecreëerd met veel ruimte voor grondgebonden teelten.

8.1.3. Het moderne landschap

Een aantal kernen in de Langstraat hebben een sterke groei doorgemaakt: het oostelijke deel is verstedelijkt met de groei van Waalwijk, Sprang-Capelle en Kaatsheuvel. Het westelijke deel heeft een meer landelijk karakter. Hier liggen langgerekte veenlintdorpen met dorpse uitbreidingen rond de centra in een open landschap. Het gebied bestaat overwegend uit grasland, afgewisseld met enkele sterke clusters voor boomteelt, glastuinbouw en groenteteelt. In de afgelopen tijd hebben verschillende ontwikkelingen geen rekening gehouden met de structuur van vaarten en lintdorpen/wegen. Hierdoor zijn de kwaliteiten van het landschap van de Langstraat onder druk komen te staan. Daarnaast heerst er in het gebied een spanning tussen cultuurhistorie, natuurontwikkeling en landbouw. In het kader van de natuurdoelstellingen zijn bossen gerealiseerd terwijl de openheid een belangrijk historisch kenmerk is. De Langstraat is grotendeels Belvedère gebied, en één van de twintig cultuurhistorische landschappen van Brabant.

In het kader van de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier wordt de Overdiepse polder ingericht als rivierverruimingsgebied. Hiervoor heeft de provincie in samenwerking met betrokken partijen een plan voorbereid. Het plan komt zowel de veiligheid in deze regio ten goede als het landbouwkundige gebruik en de ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Waterschap de Brabantse Delta draagt zorg de uitvoering van het inpassingsplan.

8.2. Ambitie Langstraat

Slagenlandschap versterken en kwel benutten voor natuurontwikkeling

1. Het versterken van het voor Brabant unieke en historische slagenlandschap van de Langstraat. Dit kan door:
   a. de lange lijnen in het landschap van vaarten, wegen en sloten als inspiratiebron te gebruiken bij nieuwe ontwikkelingen. Dat kan bijvoorbeeld door lange lijnen te accentueren met beplanting die karakteristiek is voor de Langstraat en door open ruimte te behouden in de lange ontginningslinten ten behoeve van het zicht op het landschap;
   b. de openheid van het landschap te behouden;
   c. het versterken van het contrast tussen het slagenlandschap op de klei en het slagenlandschap op het zand;
   d. de cultuurhistorische waarden in het cultuurhistorisch landschap "Langstaat" in samenhang verder te ontwikkelen en te beschermen en toeristisch-recreatief te ontsluiten en bij nieuwe ontwikkelingen de samenhang tussen de onderdelen van de Zuiderwaterlinie te verbeteren;
   e. aanpassingen in de landbouwkundige structuur te enten op de slagenontginningen.
2. Het versterken van de lange lijnen en het fijnmazige slagenpatroon op het zand. Dit kan door:
   a. bos om te zetten naar moeras of grasland en de structuur van het slagenlandschap terug te brengen;
   b. kavelgrenzen te beplanten met elzensingels;
   c. hoge laanbeplanting aan te brengen langs de lange noord-zuidgerichte vaarten;
   d. bestaande laanbeplanting buiten het patroon van vaarten op termijn te laten vervallen;
   e. bij verkeerstechnische aanpassingen in ontginningslinten rekening te houden met het dragende en verbindende karakter;
   f. het open houden van de zone aan weerszijden van de A59, zodat de snelweg als autonoom element in het landschap beleefbaar blijft;
   g. ruimte te bieden aan de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en nieuwe bebouwingslinten, waarbij deze ontwikkelingen bijdragen aan het herstel van het watersysteem (kwel benutten) en aan de versterking van de gebiedseigen landschaps- en cultuurhistorische kenmerken.
3. Het versterken van de openheid van het slagenlandschap op de klei (ten noorden van de Winterdijk). Dit kan door:
   a. in te zetten op vormen van landbouw die de openheid ondersteunen;
   b. ruimtelijke accenten aan te brengen door langs de lange noord-zuidlijnen enkele rijen hoge beplanting aan te brengen met inheems materiaal. Bestaande laanbeplanting buiten dit patroon kan op termijn vervallen.

4. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten sloten en andere wateren, sloot- en greppelkanten, open weide en akkergebied, perceelranden, en het open en besloten cultuurlandschap goede indicatoren zijn. Dit betreft bijvoorbeeld soorten als spitsfonteinkruid, de poel- en heikikker, de grutto, overwinterende kleine zwanen en ganzen, de blauwborst en de kamsalamander. Het benutten van kwel voor natuurontwikkeling door de samenhang tussen de geïsoleerd gelegen natuurgebieden te verbeteren en daarmee het watersysteem te optimaliseren.
5. Ontwikkeling van landbouw op een zodanig wijze dat de kwaliteiten van het landschap worden versterkt. Dit kan door:
    a. ontwikkeling van het landbouwontwikkelingsgebied, boomteeltgebied en vestigingsgebied glastuinbouw tussen Dongen en Kaatsheuvel (bijvoorbeeld ruimte voor opslag en verwerking agrarische producten op bouwblokken, en verbetering van de ontsluiting voor landbouwkundig verkeer) waarbij is aangegeven hoe de nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan behoud en versterking van cultuurhistorische en landschappelijke waarden;
    b. grondgebonden landbouw gebruik te laten maken van kwel voor de productie van teelten.

Hoofdstuk 9. Baronie

9.1. Kenmerken Baronie

Beken, bossen en buitens

9.1.1. De natuurlijke basis

De Baronie is onderdeel van het dekzandplateau dat doorsneden wordt door beken. Het bekensysteem van Aa of Weerijs en Mark bevindt zich in het westelijk deel van de Baronie. In het oostelijke gedeelte van de Baronie ligt de breuklijn die de westgrens vormt van de Centrale Slenk. Hier stromen ´t Merkske, de Chaamse beken en de Strijbeekse beek.

9.1.2. Het ontginningslandschap

De Baronie bestaat uit een afwisselend zandlandschap met een grofmazig mozaïek van oude en jonge zandontginningen en bossen. Kenmerkend voor de oude zandontginningen zijn de akkercomplexen met aan- en omliggende buurtschappen en bijhorende groenstructuren. Hiervan is het oude zandlandschap met bolle akkers, beemden, hakhoutbosjes en -wallen en buurtschappen rond Casterlé cultuurhistorisch karakteristiek.

In de Baronie komen meer open en meer besloten jonge zandontginningen voor. De besloten jonge zandontginningen worden gekenmerkt door bebouwing langs oude wegen, kleinschaligheid door de afwisseling van akkers en weiden met bosjes en losstaande bomen. Op de overgang van bos naar beekdal is een coulisselandschap ontstaan met transparante bomenrijen, gericht op de beek. Verder is een onregelmatig verkavelingspatroon met weinig bebouwing kenmerkend.

De open jonge ontginningen hebben een meer open, rationeel en rechtlijnig karakter. De enkele strakke opgaande beplantingselementen in de vorm van wegbeplanting zijn verschillend gericht.

Oude omvangrijke boscomplexen liggen rond Breda (Mastbos, Vrachelse Heide, boswachterij Dorst en Molenschotse Heide). Enkele complexen zijn als plantages aangelegd voor hout om huizen, kastelen en schepen te bouwen. Andere oude boscomplexen zijn als jachtbossen aangelegd, vooral voor de Oranje Nassaus. Jonge bosgebieden (Ulvenhoutse Bosch, St. Annabosch, Prinsenbos, Chaamsche Bosschen en Strijbeekse Heide) zijn veelal aangelegd als productiebossen voor de mijnbouw en zijn te vinden in het centrale gedeelte en in het zuiden van de Baronie. In veel van deze bossen zijn landgoederen en buitenplaatsen gesticht. Het gebied met de boscomplexen Mastbos, Ulvenhoutse Bosch, St. Annabosch en Strijbeekse Heide en het omliggende landschap is door de aanwezigheid van oude landgoederen cultuurhistorisch karakteristiek. Belangrijke cultuurhistorische identiteitsdragers van het agrarische cultuurlandschap zijn de akkercomplexen met aanliggende buurtschappen en groen, de landgoederen en de plantages met loof- en naaldhout. In de beekdalen, kwelzones en rondom de bossen is sprake van grondgebonden landbouw.

De Baronie wordt doorsneden door beek- en waterlopen die samenhangen met de beeksystemen van Donge, Mark, Aa of Weerijs, ´t Merkske, de Chaamse beken en de Strijbeekse beek. Turfvaarten in de west- en noordrand van de Baronie hebben een relatie met de stad Breda en de turfhaven in het stadscentrum. De noordrand bevat ook een cultuurhistorisch gaaf defensielandschap (omgeving Terheijden).

Door de afwisseling in het landschap van de Baronie is de natuur rijk aan soorten die karakteristiek zijn voor kleinschalig cultuurlandschap, open agrarisch landschap, hooilanden, vochtige graslanden, poelen en sloten. Het is een van de belangrijkste gebieden voor amfibieën in Brabant.

9.1.3. Het moderne landschap

De verschillen tussen de oude en jonge ontginningen zijn door landinrichting in de afgelopen decennia grotendeels verloren gegaan. Het landelijk gebied van de Baronie heeft een meer open karakter gekregen. Het noordelijk deel van de Baronie wordt nu gekenmerkt door de stedelijke concentraties van Breda, Oosterhout en Dongen en grootschalige infrastructuur. In oost-west richting wordt de Baronie doorsneden door de A58, de spoorlijn Breda-Tilburg en het Wilhelminakanaal. De A16/HSL en de A27 doorkruisen in noord-zuid richting het gebied. Bedrijventerreinen maken deel uit van het stedelijk gebied van Oosterhout, Dongen, Rijen en Breda en zijn gekoppeld aan snelwegen, spoorlijnen en kanalen. In de zuidwesthoek rondom Zundert ligt een omvangrijke concentratie boomteeltbedrijven. In dit gebied is de landbouw dominant aanwezig. Door landinrichtingen zijn grote kavels en een betere ontsluiting gecreëerd voor met name akkerbouw en rundveehouderij. Incidenteel is er sprake van glastuinbouw en zijn er sterke bedrijven op het gebied van boomteelt en groenteteelt. Intensieve landbouw is geconcentreerd in een paar grote clusters van bedrijven. Vooral het gebied ten zuiden van Breda wordt gekenmerkt door een menging van landbouw, natuur en wonen. Opvallend zijn de verspreid liggende dorpen. Veel van deze dorpen hebben de afgelopen decennia hun kleinschalige karakter behouden, zoals Galder, Strijbeek, Hulten en Molenschot. Ook de aaneengesloten boscomplexen zijn kenmerkend voor het moderne landschap van dit deel van de Baronie. Ze hebben een belangrijke natuur- en recreatiefunctie.

9.2. Ambitie Baronie

Versterken contrasten in het landschap

1. Het versterken van het contrast tussen beken- en boslandschap ten zuidoosten van Breda, het boomteeltgebied Zundert, de stedelijke concentratie Breda-Oosterhout en de natte beemdzone ten noorden van Breda. Dit kan door:
   a. ruimte te bieden voor de ontwikkeling van nieuwe landgoederen in het beken- en boslandschap;
   b. akkercomplexen als ruimtelijk samenhangende eenheden te ontwikkelen;
   c. beekdalen robuuster te maken;
   d. ruimte te geven aan de boomteelt bij Zundert;
   e. de mogelijkheden voor recreatieve uitloop te verbeteren vanuit de stedelijke concentraties Breda-Oosterhout-Gilze en Rijen met de omliggende bosgebieden en landgoederen, vooral daar waar het stedelijk gebied en het omliggende landelijk gebied worden gescheiden door hoofdinfrastructuur (A16, A27 en A58);
   f. in de beemdzone ten noorden van Breda in te zetten op vernatting en het beleefbaar maken van de oude vestingen en fortificaties van de Zuiderwaterlinie;
   g. ten zuiden van Breda de A16 te flankeren met bomenrijen, zodat het contrast tussen het besloten zandlandschap van de Baronie en het ten noorden daarvan gelegen open polderlandschap manifest wordt.
2. Het beter met elkaar verbinden van stad en land ter hoogte van de A-16 bij Breda. Dit kan door:
   a. de hoogstedelijke zone rond de A-16 bij Breda zo te ontwikkelen dat er enerzijds een hoogstedelijk milieu ontstaat met zicht op het landschap van de Rit, en anderzijds geïnvesteerd wordt in het landschap van de Rit zelf (natuur, landschap en uitloopmogelijkheden).
3. Het versterken van het afwisselende karakter en grofmazige mozaïek van de oude ontginningen. Dit kan door:
   a. mogelijkheden te bieden voor nieuwe landgoederen en andere vormen van wonen, groene dorpsranden;
   b. versterking van recreatie en toerisme rondom Chaam met behoud en versterking van de omliggende natuurlijke en landschappelijke waarden;
   c. het versterken van de landgoederenzone tussen Breda en Tilburg rondom de Bredaseweg, de N282.
4. Het robuuster maken van de groenstructuur van het jonge ontginningslandschap. Dit kan door:
   a. de groei van intensieve veehouderijen in de verwevingsgebieden te koppelen aan het robuuster maken van de groenstructuur van het landschap.
5. De cultuurhistorische waarden van de Baronie in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen:
   a. "Oud zandlandschap bij Castelré" (akkercomplex en buurtschap Castelré;
   b. beekdal Merkske; jonge heideontginning Castelreesche Heide);
   c. "Landgoederen ten zuiden van Breda"(Mastbosch, Luchtenburg, Hondsdonk, Anneville, Valkenberg;

d. "Landgoederen ten zuiden van Tilburg" (Gorp en Rovert, De Utrecht, De Hoevens, Het Ooijevaarsnest, Wellenseind; ook deels in gebiedspaspoort Kempen);
e. "Zuiderwaterlinie bij Terheijden".

6. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van de archeologische landschappen: "Beekdal van de Mark" en "Dekzandeiland Alphen-Baarle".
7. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van het kleinschalig besloten landschap, open weide- en akkergebieden, en sloot en greppelkanten goede indicatoren zijn. Denk daarbij aan soorten als steenuil, alpenwatersalamander, grote lijster, wulp en korenbloem.
8. Het versterken van de landbouwkundige structuur door de uitbouw van belangrijke clusters met intensief grondgebruik voor boomteelt, glastuinbouw, intensieve veehouderij en groenteteelt.

Hoofdstuk 10. Meierij

10.1. Kenmerken Meierij

Kleinschalig mozaïek aan de benedenloop van beken, rijk aan populieren

10.1.1. De natuurlijke basis

De Meierij maakt onderdeel uit van het dekzandplateau en bestaat uit verschillende dekzandruggen, afgewisseld door dekzandvlaktes. Over grote oppervlakten ligt Brabants leem in de ondergrond. Aan de noordkant wordt het gebied begrensd door de grote en brede oost-west lopende dekzandrug tussen Oss en Waalwijk. In het centrale lage deel van het gebied (omgeving Oisterwijk) zijn in het verleden laagten ontstaan waar water op de lemige ondergrond stagneerde en vennen zich vormden die volgroeide met veen. De ontwatering was hier een probleem. Beken stroomden vanuit zuid naar het noordoosten richting de laagten van het huidige Dommeldal. In het oosten ligt het dal van de rivier de Aa. Deze beek werd gevoed vanuit het Peelhorstgebied en de daar aanwezige veenmoerassen.

10.1.2. Het ontginningslandschap

In de Meierij is een kleinschalig mozaïek ontstaan van oude en jonge ontginningslandschappen afgewisseld met woeste gronden. De woeste gronden werden, voor de introductie van de kunstmest, gebruikt voor beweiding door vee. Door overbeweiding ontstonden op enkele plekken stuifzanden (bijvoorbeeld de Loonse en Drunense duinen). De oude ontginningen bestaan uit dorpen met oude akkercomplexen en broekgebieden in de laagten met waterlopen en de beken. Op de hogere gronden langs beken zoals de Dommel en de Aa met hun zijlopen is bebouwing ontstaan in de vorm van linten, dorpen en gehuchten. Vanuit deze bebouwing is de ontginning van de omliggende gronden min of meer organisch gegroeid. Door de grote variatie in het landschap kent het gebied ook een grote biodiversiteit. Zo komen er door de afwisseling van vochtige bossen, heiden, vennen en beekdalen veel amfibieën voor in de Meierij. In de jonge heideontginningen is een rationele verkaveling en ontwatering gerealiseerd. De dekzandrug tussen Waalwijk en Oss is van oudsher een belangrijke as van bewoning. In de Meierij zijn verschillende kastelen, abdijen en kloosters gebouwd en later ook landgoederen en buitenplaatsen met uitgestrekte bebossingen. Belangrijke identiteitsdragers van het agrarische cultuurlandschap van de Meierij zijn de akkercomplexen met aanliggende buurtschappen en groenstructuren, de langgevelboerderijen, de landgoederen, de plantages met populieren en kloostercomplexen.

10.1.3. Het moderne landschap

Het groene en afwisselende landschap van de Meierij heeft een belangrijke recreatieve functie gekregen voor de stedelijke gebieden van Tilburg, ´s-Hertogenbosch en Eindhoven. Dit speelt vooral rondom het groene hart (nationaal landschap Het Groene Woud) van de Meierij en in de grote natuurgebieden Campina, Oisterwijkse vennen, Nationaal Park De Loonse- en Drunense Duinen en het gebied de Brand. De landbouw is meegegroeid met de ontwikkeling van een primaire productie naar een menging van activiteiten op het gebied van recreatie, zorg, landschapsbeheer, streekproducten en educatie. Gevolg hiervan is verdere verbreding en afstemming van de landbouw op

natuur en landschap, een sterke gerichtheid op grondgebonden veehouderij en investeringen in natuur en landschap.

Verspreid in de Meierij zijn routenetwerken voor wandelen en fietsen ontstaan. De Meierij is ook een sterke regio voor boomteelt. Voor de verdere intensivering van de veehouderij zijn enkele kleinere landbouwontwikkelingsgebieden aangewezen. Verspreid door de Meierij liggen er grote, rationeel ingerichte en ontsloten landbouwenclaves met enerzijds grondgebonden veehouderij en anderzijds akkerbouw met maïs. Het populierenlandschap (linten en boomweiden) rond Liempde en Sint-Oedenrode/Schijndel heeft last van functieverlies van deze vorm van houtteelt. Door de groei agrarische bedrijfsbebouwing en de groei van de steden en dorpen is de verstening in de Meierij toegenomen. De Meierij wordt gekarakteriseerd door veel kleine dorpen, met ieder hun eigen karakter en relatie met het landschap. Ook zijn een aantal plattelandsdorpen uitgegroeid tot middelgrote steden of industriekernen, zoals Veghel en Schijndel. De grote stedelijke gebieden van Den Bosch, Eindhoven en Tilburg zijn met elkaar verbonden door een netwerk van snelwegen (A2, A50, N65, A59), provinciale wegen, kanalen en spoorlijnen. Dit patroon is verbonden met een dicht netwerk van lokale wegen.

Tilburg heeft zich de afgelopen periode met name ontwikkeld in westelijke richting (woonwijk Reeshof en bedrijventerrein Vossenberg). De ontwikkeling van een ontsluitingsstructuur met tangenten, aan de oost-, noord- en westzijde van de stad heeft de relaties met het omliggende landelijk gebied en de aan de noordzijde gelegen natuurgebieden onder druk gezet.

10.2. Ambitie Meierij

Het Groene Hart van Brabant

1. Het karakter van de Meierij als groen hart van Brabant versterken. Dit kan door:
   a. mogelijkheden te bieden voor menging van functies in buitengebied en verbreding van de landbouw. De ontwikkeling van dorpen, steden en de intensieve landbouw (o.a. boomteelt en intensieve veehouderij) vindt plaats in samenhang met het versterken van landschapselementen die bijdragen aan de biodiversiteit en het groene, kleinschalige karakter van de Meierij: zoals poelen, houtwallen, open graslanden, bomenlanen en onverharde wegen;
   b. verbinden van Het Groene Woud met andere belangrijke natuurgebieden in de Meierij zoals het Wijbosch Broek, de Loonse en Drunense Duinen, het Aadal en het Dommeldal;
   c. het versterken van de recreatieve verbindingen binnen de Meierij en tussen de Meierij en de omliggende steden;
   d. in te zetten op de ontwikkeling van robuuste beeksystemen van de Dommel, de Aa en de Essche Stroom, waarin naast duurzame waterhuishouding ook de landschappelijke kwaliteit van het watersysteem versterkt wordt, zodat de ruimtelijke verschillen tussen de systemen van Aa en Dommel beter beleefbaar worden;
   e. het maximaal sparen en bergen van water in de haarvaten van het watersysteem, alvorens het water af te voeren naar de beken;
   f. de hoofdinfrastructuur die de Meierij doorsnijdt vormgeven als groene lanen tussen hoogstedelijke gebieden:
      - contrast beleving stad-land versterken;
      - de verschillen tussen de hoofdroutes A2 “internationale route”, N65 “Napoleonsroute”, de Midden Brabantweg en N279 “kanaalroute”, respecteren en versterken.
2. Mogelijkheden voor nieuwe landschapskwaliteit te bieden in de jonge ontginningslandschappen door bijvoorbeeld ontwikkeling van nieuwe landgoederen en het robuuster maken van de beplantingsstructuur in combinatie met het versterken van agrarische enclaves.
3. In te zetten op behoud van de fijnmazigheid van de oude ontginningen door meer aandacht voor groen ondernemerschap bij agrariërs gericht op recreatie, zorg, educatie en natuurontwikkeling en door mogelijkheden te bieden voor de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en andere vormen van wonen, groene dorpsranden. In de omgeving van Schijndel/Liempde ook in samenhang met de instandhouding en versterking van het kenmerkende Brabantse populierenlandschap.
4. Inzetten op integrale gebiedsontwikkeling bij de verstedelijkingsopgave van de regio Waalwijk-´s-Hertogenbosch-Oss voor de lange termijn door:
   a. de verstedelijking beter te verbinden met Het Groene Woud via het gebied Kloosterstraat;
   b. in te zetten op versterking van het mozaïek van de dekzandrug en de groene buffer tussen Nuland en Geffen, in samenhang met nieuwe functies als wonen en recreatie;
   c. de kansen van de ligging nabij spoor, A59 en A2 goed te benutten;

d. voort te bouwen op de karakteristieke stedelijke structuur van het stedelijke concentratiegebied ´s-Hertogenbosch-Oss. Het onderscheid tussen steden, suburbane gebieden, dorpen en linten vergt bijzondere aandacht voor omvang en ontwikkelingstempo van de bouwproductie, met name bij kleine kernen die nu nog een dorpse identiteit hebben. Het gaat dan met name om de kernen Nuland, Geffen, Kruistraat, Maliskamp.

5. De cultuurhistorische waarden van de Meierij in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen: "Groene Woud" (ook deels in gebiedspaspoort Kempen) en "De Loonse en Drunense Duinen".
6. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van de archeologische landschappen: "Loonse en Drunense Duinen", "Dekzandrug Tilburg-Den Bosch" en "Dommeldal Nuenen-Gestel".
7. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van poelen en kleine wateren, waterlopen, kleinschalig besloten landschap, open weide- en akkergebieden en het halfopen landschap met bomenrijen goede indicatoren zijn. Denk daarbij aan soorten als kamsalamander, kroeskarper, nachtegaal, grutto, wulp, geelgors en korenbloem.

Hoofdstuk 11. Kempen

11.1. Kenmerken Kempen

Kleinschalig mozaïek aan de bovenloop van de beken, rijk aan dennen en eiken

11.1.1. De natuurlijke basis

De Kempen maakt onderdeel uit van het zwak golvende dekzandplateau dat doorsneden wordt door de bovenlopen van de beeksystemen Grote en Kleine Dommel, Beerze en Reusel. Het plateau bestaat uit dekzandvlakten en -ruggen. De dekzandruggen hebben een grofzandige en arme bodem waar regenwater infiltreert, dat in de beekdalen als kwel naar boven komt. Op plaatsen met leem in de ondergrond stagneert regenwater en lagen destijds kleinere veenkussens. Daar zijn veelal vennen ontstaan. Van noordwest naar zuidoost ligt een breuklijn die de westgrens vormt van de Centrale Slenk. Hierdoor maakt het noorden en oosten van de Kempen deel uit van de Centrale Slenk.

11.1.2. Het ontginningslandschap

De ruimtelijke identiteit van het ontginningslandschap van de Kempen wordt gevormd door de contrasten tussen beekdalen, oude en jonge ontginningen, beboste dekzandruggen en restanten van woeste gronden met heidevelden, vennen en zandverstuivingen. Dorpen liggen als linten over het landschap op de overgang tussen beekdalen en hogere zandgronden. De beken vormen dunnen snoeren, dwars op de bebouwingslinten. De oude zandontginningen van de regio zijn kleinschalig, hebben een onregelmatige verkavelingsstructuur en een besloten karakter (coulissen). De jonge ontginningen zijn grootschaliger en minder karakteristiek.

Kenmerkend voor de oude zandontginningen zijn de akkercomplexen met aan- en omliggende buurtschappen en bijhorende groenstructuren. Hiervan zijn de oude zandlandschappen met bolle akkers, beemden, hakhoutbosjes en –wallen en buurtschappen in de omgeving van Cartierheide en Oerle-Knegsel cultuurhistorisch karakteristiek.

De meeste bossen in de Kempen zijn jong. Ze liggen verspreid over het gebied, met name op de oude dekzandruggen (zoals De Utrecht, Gorp en Rovert, Peelsche, Postelse en Malpische Heide, Leenderbos). Cultuurhistorisch gave boscomplexen zijn Gorp en Rovert en De Utrecht. In de Kempen liggen maar een paar kleine oude bossen. Cultuurhistorisch karakteristieke oude bossen zijn de landgoederen Baest, Heeze en Annanina´s Rust met een landhuis of kasteel in een parkachtige omgeving met lanen.

Het landschap van de Kempen wordt doorsneden door de beeksystemen van Grote en Kleine Dommel, Beerze en Reusel. Delen van de Dommel en de Beerze zijn cultuurhistorisch gave beeklandschappen. Het beeklandschap van de Dommel ligt ten zuiden van Eindhoven (Belvedèregebied). Kenmerkend zijn vloeiweiden en viskwekerijen, watermolens, omvangrijke bossen met heidevelden en vennen en aangrenzend cultuurlandschap. Het cultuurhistorisch gave beeklandschap van de Beerze ligt in het noordelijke deel van de Kempen en maakt deel uit van het Nationale Landschap Het Groene Woud. De identiteit wordt bepaald door bossen met heide en vennen en nieuwe natuur in het beekdal.

Belangrijke cultuurhistorische identiteitsdragers van de Kempen zijn de akkercomplexen met de omliggende buurtschappen en groen, de oude heidevelden met zandverstuivingen zoals de Groote Heide en de Strabrechtse Heide en plantages met naaldhout. Maar ook de vloeiweiden en visvijvers, watermolens, oude kerklocaties, langgevelboerderijen en grafheuvels vertellen het verhaal van de Kempen.

Door de afwisseling en variëteit van het kleinschalige zandlandschap van de Kempen is de natuur rijk aan soorten die karakteristiek zijn voor besloten en halfopen cultuurlandschap.

11.1.3. Het moderne landschap

In de afgelopen decennia heeft door de ruilverkaveling, normalisatie van de watergangen en grootschalige landinrichting een nivellering van de verschillen tussen de oude en jonge ontginningen plaatsgevonden. Het moderne landschap van de Kempen bestaat uit een landelijk gebied met een sterke menging van landbouw, natuur, wonen en recreatie. Binnen de landbouwbedrijven zijn grote verschillen, die uiteenlopen van verbrede landbouw met inzet op natuur- en landschapsbeheer, recreatie en/of zorg tot gespecialiseerde intensieve veehouderijen. De dorpen van de Kempen hebben zich afhankelijk van hun ligging verschillend ontwikkeld. De kernen die liggen aan belangrijke routes zijn uitgegroeid tot suburbane woonkernen met soms redelijk grote bedrijventerreinen. De dorpen op afstand van deze routes hebben een landelijker karakter en zijn beperkter in omvang gebleven. Het afwisselende en kleinschalige landschap draagt bij aan de aantrekkelijkheid van dit gebied als woonomgeving. Landinrichtingen en kavelverbeteringen hebben het landschap haar huidige vorm gegeven. Er zijn sterke contrasten tussen het kleinschalige landbouwbedrijf en de rationeel ingerichte landbouwgebieden in de zuidelijke Kempen.

Het noordoosten van de Kempen wordt gekenmerkt door een stedelijke concentratie rond Eindhoven, met suburbane dorpen als Best, Geldrop, Valkenswaard en Veldhoven, en daarmee samenhangende infrastructuur. De snelwegen A2, A58 en A67 komen samen in deze stedelijke concentratie, evenals spoorlijnen en het Wilhelminakanaal.

11.2. Ambitie Kempen

Een groen mozaïeklandschap goed verbonden met het stedelijk gebied Eindhoven-Helmond

1. Het versterken van het groene mozaïeklandschap van de Kempen. Dit kan door:
   a. de dooradering van de Kempen met natte robuuste beekdalen te versterken en daarbij expliciet aandacht te hebben voor de robuustheid van het beekdal in relatie tot de dorpen langs de N284;
   b. in de bron- en infiltratiegebieden en in de haarvaten van het watersysteem de mogelijkheden te benutten om het water langer vast te houden, alvorens het af te voeren naar de beken;
   c. de recreatieve verbindingen te verbeteren, met name tussen de bosgebieden en de omliggende dorpen;
   d. de stedelijke ontwikkelingen van de dorpen bij te laten dragen aan het relatief kleinschalige bebouwingskarakter, het dorpse wonen met lage, halfopen bebouwing;
   e. uitbreidingen met zorg voor een groene overgang van de dorpsrand naar het omliggende landschap vorm te geven en belangrijke groenstructuren in de dorpen te behouden en nieuwe te ontwikkelen;
   f. ontwikkeling van nieuwe landgoederen en andere vormen van wonen te stimuleren in de oude zandontginningen;
   g. samen met partijen naar nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden te zoeken voor bestaande landgoederen in combinatie met versterking van natuur- en landschapswaarden en de recreatieve mogelijkheden;
   h. het stimuleren van het aanbieden van streekproducten, zorg en educatie;
   i. ontwikkelingsmogelijkheden te bieden binnen kernranden en agrarische bebouwingslinten gekoppeld aan het behouden en verder ontwikkelen van het kleinschalig oude zandontginningslandschap van het Kempenlandschap;
   j. groei van intensieve vormen van landbouw binnen de relatief grootschalige jonge ontginningslandschappen te koppelen aan investeringen in het ruimtelijke robuuster maken van het jonge zandontginningslandschap, door bijvoorbeeld de aanleg van forse en inheemse groenstructuren;
   k. ontwikkeling van een robuuste groene geledingszone en stedelijk uitloopgebied tussen Eindhoven en Helmond gericht op versterking van de landschaps- en cultuurhistorische kwaliteiten enerzijds en op de vorming van nieuwe kwaliteiten en recreatieve mogelijkheden (bijv. projectlocatie Gulbergen) anderzijds.
2. Het verbeteren van de relatie van het stedelijk gebied Eindhoven-Helmond met het landschap. Dit kan door:
   a. extra aandacht geven aan goede verbindingen (groene wig) met het omliggende buitengebied, zowel de bos- en natuurgebieden als het ontginningslandschap;
   b. meer aandacht en ruimte voor de overgang van nieuwe woon- en werkgebieden met het landschap;
   c. de ontwikkeling van een hoogstedelijke zone rondom de A2/A67 bij Eindhoven, waarin hoogwaardige stedelijke en hoogwaardige groene en natuurlandschappen elkaar afwisselen en met elkaar verbonden worden door middel van een langzaam verkeersroute (slow lane);

d. de identiteitsdragers van het landschap van de Kempen terug te laten komen in de vormgeving van de hoofdwegen. Bijvoorbeeld door ontwikkeling van "Kempische bermen" met heide, naaldhout en berken.

3. De cultuurhistorische waarden van de Kempen in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de cultuurhistorische landschappen:
   a. "Het Groene Woud" (grotendeels in gebiedspaspoort Meierij)
   b. "Dommeldal"
   c. "Oud zandlandschap bij Oerle-Knegsel"
   d. "Oud zandlandschap Cartierheide" (met omliggende akkercomplexen)
   e. "Oud zandlandschap bij Stiphout" (ook deels in gebiedspaspoort Peelrand)
   f. "Landgoederen ten zuiden van Tilburg" (Gorp en Rovert, De Utrecht, De Hoevens, Het Ooijvaarsnest, Wellenseind; ook deels in gebiedspaspoort Baronie)
4. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van de archeologische landschappen: "Dekzandeiland Moergestel-Hilvarenbeek", "Kempenland", "Keersop-Dommel", "Dekzandeiland Tongelreep-Groote Aa" en "Helmondse Akkers".
5. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van het kleinschalig besloten landschap, het half open landschap met bomenlanen en de waterlopen, slootkanten en perceelranden goede indicatoren zijn. Denk daarbij aan struweelvogels en soorten als kamsalamander, grote lijster, rugstreeppad, korenbloem en heikikker.

Hoofdstuk 12. Peelrand

12.1. Kenmerken Peelrand

Oud ontginningslandschap op flanken Peelhorst

12.1.1. De natuurlijke basis

Het deelgebied De Peelrand maakt onderdeel uit van het dekzandplateau en vormt de flanken van de Peelhorst. De Maas heeft hier in het verleden grove zanden afgezet. Door het westelijk gedeelte van de Peelrand loopt van noordwest naar zuidoost de Peelrandbreuk. Langs de Peelrandbreuk vindt nog steeds beweging plaats. Dit zorgt soms voor aardbevingen (1992, 1999). De verschuiving van de slenk ten opzichte van de horst gaat nog steeds door (2 a 4 mm per jaar). Aan het aardoppervlak leidt dit tot een hoogteverschil van enkele meters, zodat de breuklijn plaatselijk in het landschap te volgen is. Door vergravingen en dekzandafzettingen is het hoogteverschil veelal gemaskeerd. Langs deze breuklijn komt kwel aan de oppervlakte (wijst). Het bijzondere van wijst is dat de hoger gelegen kant van de breuk (de horst) nat is en het lager gelegen deel (de slenk) droog. Deze natte delen vormen het brongebied van de bovenlopen van de Aa. Daarnaast liggen er diverse stroomgeulen als gevolg van het water dat afstroomde van de Peelhorst naar de centrale slenk. De oostzijde van de Peelhorst wordt eveneens door een breuk begrensd. Het noordelijke gedeelte van de Peelhorst is een vlak gebied met plaatselijk dekzandruggen en bevat een gradiëntrijke overgang naar het Maaskantgebied waar kwel aan de oppervlakte komt.

12.1.2. Het ontginningslandschap

De Peelrand is een overwegend oud en gevarieerd zandlandschap met een kralensnoer van agrarische nederzettingen, akkercomplexen, weilanden en bossen. Tussen de dorpen liggen vaak oude bebouwingslinten, van waaruit het gebied is ontgonnen. In het gebied komen peelrandontginningen voor die grenzen aan de Peelkern, en oude zandontginningen, die met name grenzen aan Meierij en Kempen. Deze ontginningen zijn ook te vinden in de omgeving van Helmond, Deurne, Someren. Het oude zandlandschap rond Stiphout met bolle akkers, beemden, hakhoutbosjes en –wallen is cultuurhistorisch karakteristiek. Ook de verspreid in het gebied liggende oude kloostercomplexen en buurtschappen zijn cultuurhistorische dragers van de Peelrand. Alleen in het zuiden en noorden van de Peelrand liggen enkele jonge heideontginningen en grotere bos- en stuifzandcomplexen. Het westelijke gedeelte van de Peelrand bestaat uit het open beeklandschap van de Aa. Vergraven beken en gegraven waterlopen doorsnijden de Peelrand. In het oostelijke deel van de Peelrand liggen tussen de dorpen kleine jonge boscomplexen.

12.1.3. Het moderne landschap

Het westelijke gedeelte van de Peelrand, is ten opzichte van de oostrand, sterker verstedelijkt. Hier liggen grotere plaatsen als Helmond, Deurne, Uden en Oss en dorpen als Someren, Gemert en Heesch. De hieraan gekoppelde infrastructuur bestaat uit de A67 en A50, regionale wegen en de Zuid-Willemsvaart. Het oostelijk gedeelte van de Peelrand wordt gekenmerkt door een kralensnoer van kleine dorpen als Schaijk, Mill, Sint Anthonis en Overloon. De infrastructuur wordt hier bepaald door enkele regionale wegen.

Het grootste gedeelte van de Peelrand is primair en grootschalig agrarisch gebied, met de landbouw (intensieve veehouderij en glastuinbouw) als ruimtelijk dominante functie. Aan de randen van het gebied liggen "mixlandschappen" met landbouw, natuur en wonen - gemengd landelijk gebied- (omgeving Oss, Heesch, Schaijk, Nistelrode, Beek en Donk en Helmond). De landbouw is divers, van verbrede tot intensieve vormen van landbouw. Agrarische lintbebouwingen tussen de dorpen hebben een multifunctioneel karakter gekregen.

12.2. Ambitie Peelrand

De kleinschalige ontginning van de Peelrand als contramal van De Peelkern

1. Versterken kleinschalig en afwisselend karakter van het landschap van de Peelrand. Dit kan door:
   a. ontwikkeling van het provinciale landschap De Maashorst gericht op versterking van natuur- en landschapswaarden in samenhang met de ontwikkeling van nieuwe economische dragers, een betere recreatieve toegankelijkheid en verbinding met omliggende natuurgebieden als het Herperduin en de Stippelberg;
   b. ruimte te geven aan verbreding van de landbouw, recreatie, landgoedontwikkeling en andere vormen van wonen binnen de oude zandontginningen en met name in agrarische bebouwingslinten in combinatie met investeringen in het kleinschalige karakter van het landschap;
   c. ruimte te geven aan ontwikkeling van intensieve vormen van landbouw (boomteelt, intensieve veehouderij) en het verbeteren van de agrarische structuur in combinatie met investeringen in het kleinschalige karakter van het landschap;
   d. het versterken van de recreatieve verbindingen tussen de bosgebieden en de omliggende kernen:
      - Oss-Heesch en Uden met provinciaal landschap de Maashorst;
      - Helmond-Deurne met bosgebieden Brouwhuise Heide, Zandbos, Bakelse Heide en Beemden;
   e. het patroon van oostwest lopende stroomgeulen en waterlopen tegenover noord-zuid lopende wegen en linten als basis te nemen bij ontwikkelingen, met zorg voor groene overgangen tussen stad en land, in kernrandzones en agrarische bebouwingslinten;
   f. in het oostelijk deel van de Peelrand het kleinschalige karakter van de kernen en linten als uitgangspunt te nemen bij nieuwe ontwikkelingen.
   g. herstel van de natuurlijke processen in bovenloop en brongebied van het beeksysteem van de Aa.
2. De cultuurhistorische waarden van de Peelrand in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de Peel-Raamstelling en voor het cultuurhistorisch landschap "Oud zandlandschap bij Stiphout" (ook deels in gebiedspaspoort Kempen);
3. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief (o.a. door afstemming van het gemeentelijk archeologiebeleid) van de archeologische landschappen: "Peelhorst Oost" en "Dekzandeiland Asten-Deurne".
4. Aandacht voor behoud en herstel van het voor Brabant unieke verschijnsel wijst en de zichtbaarheid daarvan in het landschap. Dit kan door bij ontwikkelingen en bij inrichting- en beheersmaatregelen in de Peelrand, de Peel en de Maashorst rekening te houden met het verschijnsel wijst.

5. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op te behouden of te ontwikkelen kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van halfopen landschap met bomenlanen (zoals de geelgors, de akkerleeuwenbek en de knoflookpad), het kleinschalig besloten landschap (zoals de nachtegaal en de das) en sloten en vaarten (kroeskarper) goede indicatoren zijn. De natuurkern van de Maashorst ontwikkelen met ecologische verbindingen naar de omgeving en specifiek het verbinden van de natuur in de Maashorst met die van de Stippelberg via de oostrand van de Peelrand.

Hoofdstuk 13. Peelkern

13.1. Kenmerken Peelkern

Monumentaal ontginningslandschap

13.1.1. De natuurlijke basis

De Peelkern is het centrale gedeelte van het dekzandplateau van de Peelhorst. De Peelhorst tekent zich als een verhoging van enkele meters in het landschap . De slenken aan weerszijden van de horst liggen lager. Op sommige plekken zijn de breuken als duidelijke "traptreden" zichtbaar in het landschap. Het voormalige uitgestrekte hoogveenmoerasgebied op de Horst werkte als een grote spons voor het neerslagwater. Na de ontginning resteerde een zandplateau dat grotendeels een inzijgingsgebied is dat afwatert via beekjes op de Maas. Alleen het zuidelijk deel rond de Groote Peel watert af op de Aa.

13.1.2. Het ontginningslandschap

Het jonge heide en hoogveenontginningslandschap van de Peel is ontstaan door systematische en planmatige ontginning tussen 1850 en1960. De Middenpeelweg van Zeeland tot de Rips en verder zuidwaarts vormde de basis voor de ontginning in noord-zuidrichting. Het gebied kent een aantal planmatige heideontginningsdorpen en voormalige veenkoloniën zoals Odiliapeel, Venhorst, Landhorst, Wilbertoord, Elzendorp, Helenaveen (agrarisch) en de Rips (bosbouw). Het gebied heeft een rationele verkavelings/ontwaterings- en wegenstructuur. Langs doorgaande wegen staan forse wegbeplantingen van met name Amerikaanse eiken. De niet voor landbouw geschikte heidegronden zijn later ingeplant met bos en hebben zich tot landgoederen ontwikkeld (Cleefswit –De Sijp, Groote Slink-Bunthorst) of tot uitgestrekte bossen (Stippelberg, Sint Antonisbos). De bossen kennen een geometrische ontsluitingsstructuur. Slechts kleine heidegebieden bleven over. In het zuiden zijn de Bult, de Groote Peel en Deurnse Peel restanten van de hoogveengebieden en belangrijke natuurgebieden. De defensielinie van de Peel-Raamstelling gekoppeld aan het Peelkanaal heeft een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De Peel-Raamstelling maakte deel uit van de verdedigingslinie tegen Duitsland uit de eerste helft van de 20e eeuw. De kenmerkende landschapselementen van de Peelkern zijn de lanen, de kanalen, de landgoederen, de plantages en de ontginningsdorpen met dorpsbosjes.

13.1.3. Het moderne landschap

De Peelkern is een grootschalig en primair landbouwgebied. Er is een afwisseling van uitgestrekte akkers met bebouwing (ontginningsdorpen) en grootschalige bebossingen die belangrijk zijn voor natuur en recreatie. De intensieve veehouderij en glastuinbouw hebben zich in dit gebied krachtig ontwikkeld. Door ruilverkaveling heeft schaalvergroting plaatsgevonden en zijn ontsluiting en ontwateringspatronen aangepast. De hoofdstructuur en het monumentale karakter van de veenontginning zijn gehandhaafd, maar natuur en milieu staan onder druk. Naast intensieve veehouderij en glastuinbouw is het gebied belangrijk voor akkerbouw (hoofdzakelijk maïsteelt) en is er toenemende ontwikkeling van andere teelten zoals graszoden, boomteelt en vollegrondstuinbouw.

De grote open akkers zijn van belang als foerageergebieden. De bomenrij- en lanenstructuur is van belang voor struweelvogels. Door de groei van de agrarische bedrijfsbebouwing is de verstening van het landschap van de Peelkern sterk toegenomen. Lokaal zijn recreatieve complexen in de jonge heide bebossingen aanwezig. In het noordelijk deel ligt het vliegveld Volkel. Er liggen enkele ontzandingen in het gebied.

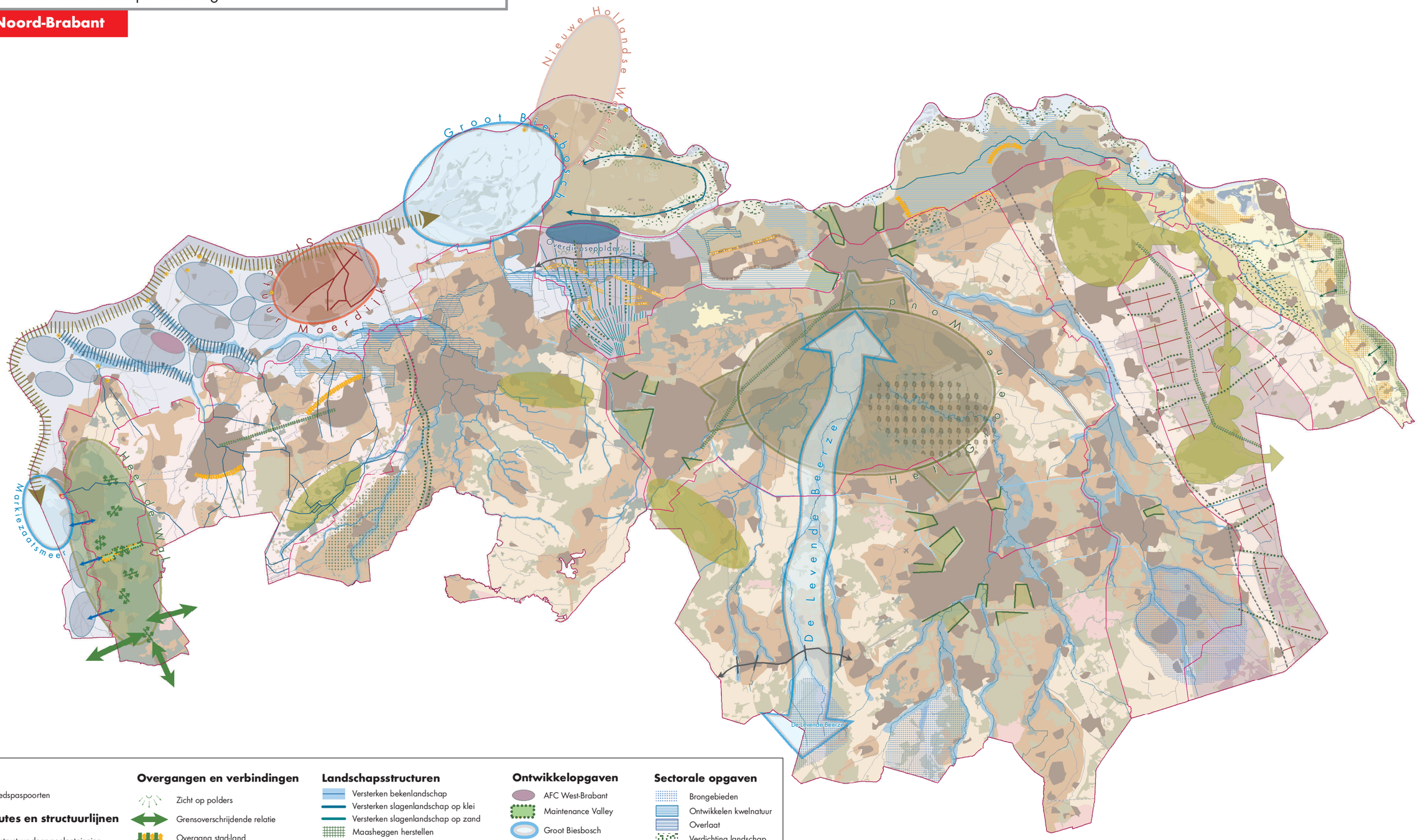
13.2. Ambitie Peelkern

Modern ingericht gebied waar landbouw, landschap, natuur en milieu een nieuw evenwicht hebben gevonden

1. De ontwikkeling van De Peel benaderen als een samenhangende gebiedsopgave waarin de mogelijkheden voor intensieve vormen van landbouw, natuur, landschap, leefbaarheid en water worden verbeterd en waarbij de milieudruk afneemt (zie ook 5.3.2). Dit kan door:
   a. de Midden-Peelweg te versterken als monumentale laan waaraan het gebied zijn monumentale en open karakter presenteert; nieuwe bebouwing vindt zoveel als mogelijk plaats op afstand van de Midden-Peelweg;
   b. verbetering van de ontsluiting voor landbouwverkeer in samenhang met versterking van laanbomenstructuur;
   c. onderzoeken of ruimte voor verwerking, opslag, transport en energieopwekking kan bijdragen aan een duurzamere ontwikkeling van de landbouw, waarbij het milieu en natuur- en landschapswaarden verbeteren;
   d. in te zetten op robuuste erfbeplanting bij zowel bestaande erven, uitbreiding van bebouwing als nieuwvestiging;
   e. de natuurwaarden en -potenties van het gebied te versterken in de verbinding Stippelberg-Maashorst (zie paspoort Peelrand);
   f. de cultuurhistorische waarde van de Peelontginning te gebruiken bij het vormgeven van nieuwe ontwikkelingen;
   g. verbetering van recreatieve ontsluiting, gekoppeld aan behoud van het zandwegen;
   h. mogelijkheden voor koppeling duurzame energie (bijv. biovergisting en zonne-energie) en landbouw benutten.
2. De cultuurhistorische waarden van de Peelkern in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten. Dit geldt in het bijzonder voor de Peel-Raamstelling en de cultuurhistorische landschappen: "Griendtsveen-Helenaveen" en "Landgoederen bij Gemert" (Grote Slink-Bunthorst, Stippelberg, Cleefs Wit-De Sijp, Princepeel).
3. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op de ontwikkeling van hooilanden en vochtige graslanden en op het behouden of ontwikkelen van kenmerken van het landschap, waarbij kenmerkende plant- en diersoorten van open akker- en graslandgebied (bijv. de wulp, gele kwikstaart, ganzen en zwanen), het halfopen landschap met bomenlanen (das, korenbloem), sloot-, greppelkanten en perceelranden (blauwborst, heikikker) en sloten en vaarten goede indicatoren zijn.

Gebiedspaspoorten/Ambities
Uitwerking Structuurvisie ruimtelijke ordening

Provincie Noord-Brabant

Legenda

- Grens gebiedspaspoorten

Versterken routes en structuurlijnen

- Landschapsstructuur door peelontginning
- Laanstructuur hoofdas
- Kanaalroute
- Laanstructuur
- Lintbebouwing
- Polderroute
- Route vrij in landschap
- Noord-zuidverbinding beken versterken
- Steilrand
- Structuurdrager rivierklei
- Turfvaarten
- Breuklijn met wijst
- Eiland van Heusden

Overgangen en verbindingen

- Zicht op polders
- Grensoverschrijdende relatie
- Overgang stad-land
- Robuust krekensysteem
- Verbinding Biesbosch Markiezaat
- Zichtrelatie wal zeeklei
- Ontsnippering wal
- Groene wig
- Leefgebied das
- Groene buffer
- Natuur verbinden
- Verbindingszone Het Groene Woud

Landschapsstructuren

- Versterken bekenlandschap
- Versterken slagenlandschap op klei
- Versterken slagenlandschap op zand
- Maasheggen herstellen
- Behouden open akkercomplex
- Populierenlandschap versterken
- Landgoederenzone karakter versterken
- Te behouden poldereenheid
- Zichtbaar maken forten
- Versterken openheid zeekleipolder
- Versterken openheid komgrond
- Versterken kleinschaligheid Peelrandontginning
- Versterken kleinschaligheid oude zandontginning

Ontwikkelopgaven

- AFC West-Brabant
- Maintenance Valley
- Groot Biesbosch
- Heel de Wal
- Het Groene Woud
- Markiezaatsmeer
- Nieuwe Hollandse Waterlinie
- Overdiepse polder
- Structuur Moerdijk
- Treeport Zundert

Sectorale opgaven

- Brongebieden
- Ontwikkelen kwelnatuur
- Overlaat
- Verdichting landschap

Ondergrond

- Kenmerkenkaart

N

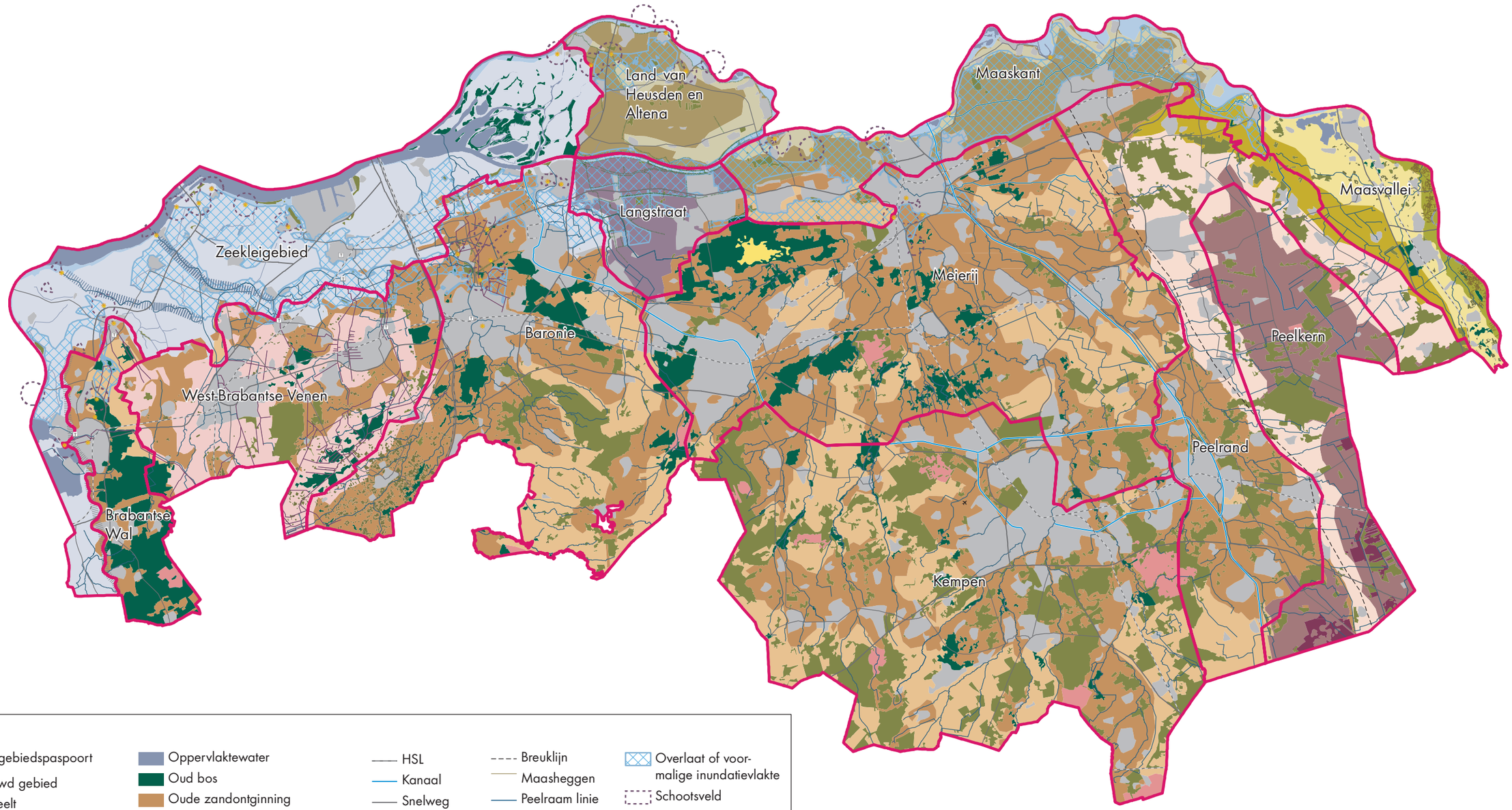
schaal 1:360.000

0 5 10km

Bron: Provincie Noord-Brabant
Tek. nr. 26.039, juli 2010. Opmaak: Bureau ISP, Provincie Noord-Brabant

Gebiedspaspoorten/Kenmerken
Uitwerking Structuurvisie ruimtelijke ordening

Provincie Noord-Brabant

Legenda

- Grens gebiedspaspoort
- Bebouwd gebied
- Boomteelt
- Heide
- Jong bos
- Jonge zandontginning
- Komgrond
- Langstraatontginning
- Maasterrasrug
- Maasterrasvlakte
- Oeverwal
- Oppervlaktewater
- Oud bos
- Oude zandontginning
- Peelkernontginning
- Peelrandontginning
- Rivierdal
- Uiterwaarden
- Veenrestant
- West-Brabantse veenontginning
- Zandverstuiving
- Zeekleipolder
- HSL
- Kanaal
- Snelweg
- Spoorlijn
- Weg
- Beken
- Dijken
- Kreken
- Rivieren
- Wetering
- Breuklijn
- Maasheggen
- Peelraam linie
- Steilrand
- Turfvaart
- Wetering
- Fort
- Turfhaven
- Vliegveld
- Windturbine
- Overlaat of voormalige inundatievlakte
- Schootsveld

N

schaal 1:360.000

0 5 10km

Bron: Provincie Noord-Brabant.
Tek. nr. 26.038, juli 2010. Opmaak: Bureau ISP, Provincie Noord-Brabant